

PK-YRITYSBAROMETRI SYKSY 2019

Sisällys

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
1. AINEISTO	6
2. PK-YRITYKSET KANSANTALOUDESSA	9
3. SUHDANTEET	10
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	10
3.2 Liikevaihto	12
3.3 Kannattavuus	13
3.4 Vakavaraisuus	14
3.5 Investoinnit	15
3.6 Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys	16
3.7 Henkilökunnan määrä	17
3.8 Vienti ja liiketoiminta ulkomailla	18
3.9 Tuonti	19
3.10 Tuotantokustannukset	20
3.11 Inflaatio-odotukset	21
4. KEHITTYMINEN JA KANSAINVÄLISTYMINEN	22
4.1 Kasvu	22
4.2 Uusiutuminen	24
4.3 Kansainvälistyminen	25
4.4 Kansainvälistymispalvelujen käyttäminen pk-yrityksissä	27
4.5 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet	29
5. TOIMINTAYMPÄRISTÖ	31
5.1 Rahoitus	31
5.2 Maksuvaikeudet	36
5.3 Digitaalisuus liiketoiminnassa	37
5.4 Pk-yritysten toimintaympäristö	39
5.5 Työmarkkinoiden toimivuus ja kehittäminen	40
6. YHTEENVETO ALUEELLISISTA TULOKSISTA	42
PK-YRITYSBAROMETRIN ALUEJAKO	44

PK-YRITYSBAROMETRI

Kustantaja:
Suomen Yrittäjät ry
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221

TÄMÄN RAPORTIN OVAT LAATINEET SUOMEN YRITTÄJIEN:

- pääekonomisti **Mika Kuismanen**
- ekonomisti **Petri Malinen**
- ekonomisti **Sampo Seppänen**

Julkaisun ulkoasu ja taitto:
Aste Helsinki Oy, Lea Hult
Painopaikka: EuraPrint Oy

Esipuhe

Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö tekevät kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä. Syksyn 2019 Pk-yritysbarometri perustuu 6 100 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä.

Raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia ja kehitystä, kasvua ja uusiutumista, kansainvälistymistä, kehittymistä sekä investointeja ja rahoitustilannetta.

Barometri julkaistaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raportteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimialoittain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Helsingissä 11.9.2019

Mikael Pentikäinen
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Ilona Lundström
osastopäällikkö
työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Pienten ja keskisuurten yritysten odotukset lähiajan suhdannekehityksestä ovat vaimentuneet viime keväästä. Muutos pk-yritysten suhdanneodotuksissa on kevään 2019 barometriin verrattuna kuitenkin melko pieni. Kun kansantalouden kasvu hidastui, suhdannenäkymien saldoluku heikkeni arvoon 10. Laskua keväästä on neljä yksikköä ja vuoden takaisesta 17 yksikköä.

Odotusten heikkeneminen vastaa pitkälle yleistä käsitystä talouden kehityksestä. Talouskasvu on hidastunut Suomessa, ja kehitys on ollut samansuuntainen myös kaikilla keskeisillä markkina-alueillamme. Tällä hetkellä Suomen talouskasvu on lähinnä yksityisen kulutuksen varassa.

Pk-yrityksistä 27 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 17 prosenttia pelkää niiden heikkenevän. Toimialoitain tarkasteltuna suurin muutos tapahtui rakentamisessa, jonka saldoluku laski kuusi yksikköä tasolle viisi. Myös kaikilla muilla päätoimialoilla tapahtui negatiivinen muutos. Korkein saldoluku on palveluissa.

Liikevaihdon kasvu hiipuu ja investoinnit supistuvat

Odotukset liikevaihdon kehityksestä vastaavat pitkälti yleisiä suhdanneodotuksia. Odotukset ovat laskeneet samaan aikaan kun yleiset suhdanneodotukset ovat heikentyneet. Saldoluku laski edelleen kevään barometrissa kahdella yksiköllä ja sai arvon 24. Tämä on selvästi alle hyvän talouskehityksen pitkäaikaista keskiarvoa.

Kannattavuusodotukset ovat liikevaihto-odotusten tapaan heikentyneet. Talouden kasvusta huolimatta saldoluku laski edelleen keväästä, ja on nyt 11. Odotukset kannattavuudesta ovat enää kolmannes siitä, mitä ne ovat hyvän talouskasvun oloissa.

Vakavaraisuuden kasvua odottaa aiempaa harvempi pk-yritys. Näyttää siltä, että talouden kasvun hidastuminen on kääntänyt odotukset vakavaraisuuden paranemisesta laskuun. Saldoluku laski edellisestä barometrista kolmella yksiköllä ja on nyt 20.

Pk-yritysten arviot investointien lähiajan kehityksestä jatkoivat laskuaan. Kaikkien muiden toimialojen paitsi teollisuuden investointien saldoluku painui negatiiviseksi. Kaupassa odotukset investointien lähiajan kehityksestä ovat heikoimmat, saldoluvun saadessa arvon miinus 13. Teollisuutta lukuun ottamatta kaikilla päätoimialoilla on siis enemmän investointejaan vähentäviä yrityksiä kuin niitä, joissa investoinnit lisääntyvät. Saldoluku päättyi taantuvan kehityksen seurauksena lukemaan miinus neljä.

Pk-yrityksiin syntyä vähemmän uutta työtä

Parin vuoden takainen taloudellisten olojen paraneminen ei näkynyt välittömästi yhtä suurena muutoksena pk-yritysten henkilöstöodotuksissa, koska yritykset olivat sinnitelleet heikon taloustilanteen yli ja pitäneet kiinni henkilöstöstään. Nyt talouskasvun hidastuminen ja epävarmuus tulevasta kehityksestä heikentävät odotuksia henkilökunnan määrän kehityksestä aiempaa voimakkaammin. Niinpä barometrin tulos henkilökunnan määrän kehityksestä on hieman negatiivisempi kuin odotukset yleisestä talouskehityksestä.

Odotusten saldoluku yhdeksän on selvästi alle normaalin pitkän aikavälin tason. Saldoluku laski keväästä kolme yksikköä. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 70 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen henkilömääränsä.

Kasvua uusiutumisesta ja kansainvälistymisestä

Kansantalous tarvitsee innovatiivisia yrityksiä. Ilman niitä teknologian levittäytyminen hidastuu ja sitä kautta pidemmän aikavälin kasvu jää alhaisemmaksi. Innovatiivisilla yrityksillä on myönteisiä vaikutuksia koko kansantaloudelle. Kasvavat yritykset pystyvät luomaan enemmän työpaikkoja, ja Suomi tarvitsee lisää työnantajayrityksiä. Kasvu on tärkeää myös paremman kannattavuuden ja kilpailuaseman saavuttamiseksi. Voimakkaasti kasvuhakuisien yritysten määrä on pysynyt puolitoista vuotta samana, mutta verrattuna parin vuoden takaiseen tilanteeseen niiden määrä on laskenut. Huolestuttavaa on lisäksi se, että niiden yritysten, jotka eivät ilmoita tavoittelevansa kasvua, määrä on trendinomaisessa nousussa.

Yritykset hakevat menestystä ja kilpailuetua useasta lähteestä. 75 prosenttia yrityksistä on investoinut esimerkiksi tietotekniikkaan, ohjelmistoihin tai koneisiin ja laitteisiin viimeisen 12 kuukauden aikana. Miltei 60 prosenttia yrityksistä on kouluttanut henkilöstöään. Myönteistä on myös se, että lähes viidennes pk-yrityksistä on ottanut käyttöön uusia liiketoimintamalleja ja reilu neljännes uutta teknologiaa.

Kansainvälisyys on yhä useammalle pk-yritykselle arkipäivää, ja kasvua sekä menestystä haetaan ulkomaankaupasta. Jo kansainvälisille markkinoille lähteminen on pienelle yritykselle merkittävä päätös. Se vaatii uutta osaamista ja monesti tukea esimerkiksi rahoituskysymyksissä. Kansainvälisillä markkinoilla menestyminen vaatii kovaa työtä, on-

nistunutta ajoitusta ja hyvää tuuriakin. Kansainvälisessä kilpailussa pärjäävät pk-yritykset ovat kuitenkin erittäin tärkeitä, sillä ne ovat keskimääräistä tuotavampia ja sitä kautta nopeammin kasvavia.

Pienille ja keskisuurille yrityksille kansainvälistyminen on merkittävä askel kohti uutta. Uusille markkina-alueille meneminen edellyttää halua ottaa riskejä sekä mahdollisuutta uusiin rahoitusjärjestelyihin. Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan edelleenkin liian usein laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Ostajan mahdollinen maksukyvyttömyys voi tällöin aiheuttaa suuria luottotappioita. Ilman luottovakuuksia on myynyt 49 prosenttia pk-yrityksistä. Määrä on hieman laskenut, mutta kehitystä pitäisi kiihdyttää.

Suomessa on yrityksille tarjolla kansainvälistymispalveluita useasta lähteestä. Järjestelyllä on omat etunsa, sillä usein yritysten tarpeet kansainvälistymisasioissa poikkeavat paljon toisistaan. Esimerkiksi voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat ja käyttävät kaikkia kansainvälistymispalveluita paljon. Palveluihin ollaan myös kokonaisuudessaan varsin tyytyväisiä.

Pikaluotot täyttävät pk-yritysten rahoituksen pullonkauloja

Pankkitoiminnan sääntely, normaalia vähäisempi luottojen kysyntä sekä yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisessa rahoituksessa. Barometrin mukaan harvemmillä kuin joka toisella yrityksellä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa alkuvuoteen ulkoisen rahoituksen käyttö on hieman vähentynyt.

Pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana lähes saman verran kuin edellisen barometrin aikaan. Nyt 21 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta, kun alkuvuonna 2019 osuus oli prosenttiyksikön suurempi.

Vaikka suurimpien muutosten yritysrahoituksen saatavuudessa pitäisi ainakin hetkellisesti olla takana, rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi hieman heikentyneen. Peräti 45 prosenttia barometrin vastaajista raportoi, että rahoittajien luottopolitiikan on kiristynyt.

Pankit ovat pk-yritysten keskeisin rahoituslähde, mutta yritysrahoitus on vähitellen monipuolistumassa. Haastavaksi tilanteen tekee se, että uusista rahoituslähteistä suosiotaan on lisännyt eniten pikaluottoyritykset. Tällaisia yritykset tarjoavat rahoitusta hyvin vaihtelevin ehdoin ja osalla korkotasoa on erittäin korkea.

Pankkien riskiottokyvyn leikkaaminen sääntelyllä on pakottanut julkisen sektorin kantamaan enemmän riskiä. Osa tätä uutta järjestelmää ovat EU:n tarjoamat laina-, takaus- ja sijoitusvälineet. Barometrin tulosten mukaan ne ovat toistaiseksi hyvin tuntemattomia suomalaiselle pk-yrityksille. Kolme neljästä pk-yrityksestä ei tunne näitä välineitä ollenkaan ja alle viisi prosenttia ilmoittaa tuntevansa ne vähintäänkin melko hyvin. Hankalaksi tilanteen tekee se, että jopa kasvuhakuisimmissa ja siten potentiaalisimmin EU:n tarjoamia laina-, takaus- ja sijoitusvälineet hyödyntävissä pk-yrityksissä näiden välineiden kohtuullinen tunnettuus jäi seitsemään prosenttiin.

Digitalisaatio etenee pk-yrityksissä hitaasti

Pk-yritysten digitaalisten palveluiden käytössä ja käyttöönottoaikomuksissa on tapahtunut vähäisiä muutoksia edelliseen barometriin nähden.

Pk-yritykset käyttävät liiketoiminnassaan yhä enemmän erilaisia digitaalisia palveluja, kuten ostamista verkossa. Barometrin mukaan 36 prosenttia tekee ostoja verkon kautta. Verkkokauppa on osana liiketoimintaa kuitenkin vain 14 prosentilla yrityksistä.

Digitaalisuuden hyödyt ovat nousseet hieman edelliseen barometriin nähden. Yritykset pitävät digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia eri liiketoiminnan osa-alueille pääosin merkittävänä tai kohtalaisen merkittävänä. Yrityskuvan vahvistaminen ja uusien asiakkaiden tavoittaminen on näistä keskeisempiä.

Työmarkkinajärjestelmässä on kehitettävää

Yrityksistä 15 prosenttia on sitä mieltä, että nykyinen sopimusjärjestelmä on täysin toimiva ja 49 prosenttia pitää järjestelmää riittävän toimivana. 29 prosentin mielestä järjestelmä ei toimi hyvin. Seitsemän prosenttia yrityksistä vastaa, että nykyinen sopimusjärjestelmä ei toimi lainkaan.

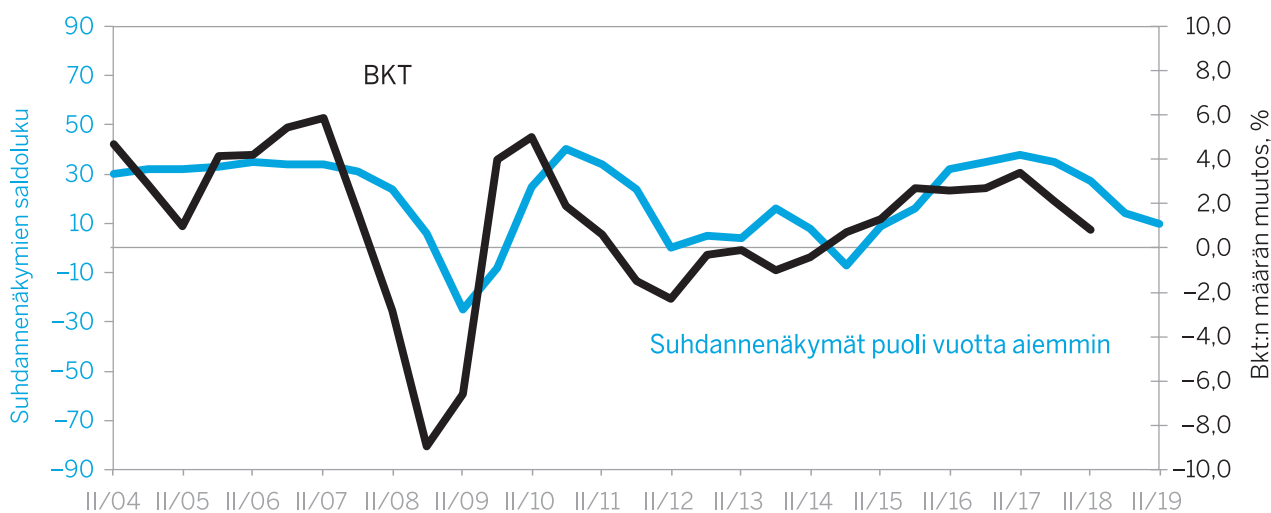
Tärkeä havainto on se, että voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset ovat tyytymättömiä nykyiseen sopimusjärjestelmään. Niistä 12 prosenttia on sitä mieltä, että järjestelmä ei toimi lainkaan. 31 prosenttia mahdollisuuksien mukaan kasvamaan pyrkivien yritysten näkemys on, että sopimusjärjestelmä ei toimi hyvin. Nämä kasvuyritykset ovat yhteiskunnan kannalta erityisen tärkeitä, sillä ne luovat työpaikkoja muita yrityksiä enemmän.

1. Aineisto

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan vaikuttavien taloudellisten tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannekysymysten lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta ja uusiutumista.

Taloustutkimus Oy toteutti syksyn 2019 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä kesä- ja heinäkuussa 2019. Kyselyyn vastasi 6 104 suomalaisen pk-yrityksen edustajaa. Otanta on poimittu kiintiöidyllä satunnaisotannalla Bisnoden Selector B2B palvelusta ja Suomen Yrittäjien jäsenrekisteristä. Otoksessa on kiintiöity yritysten toimiala

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin suhdannenäkymät ja BKT:n määrän muutos

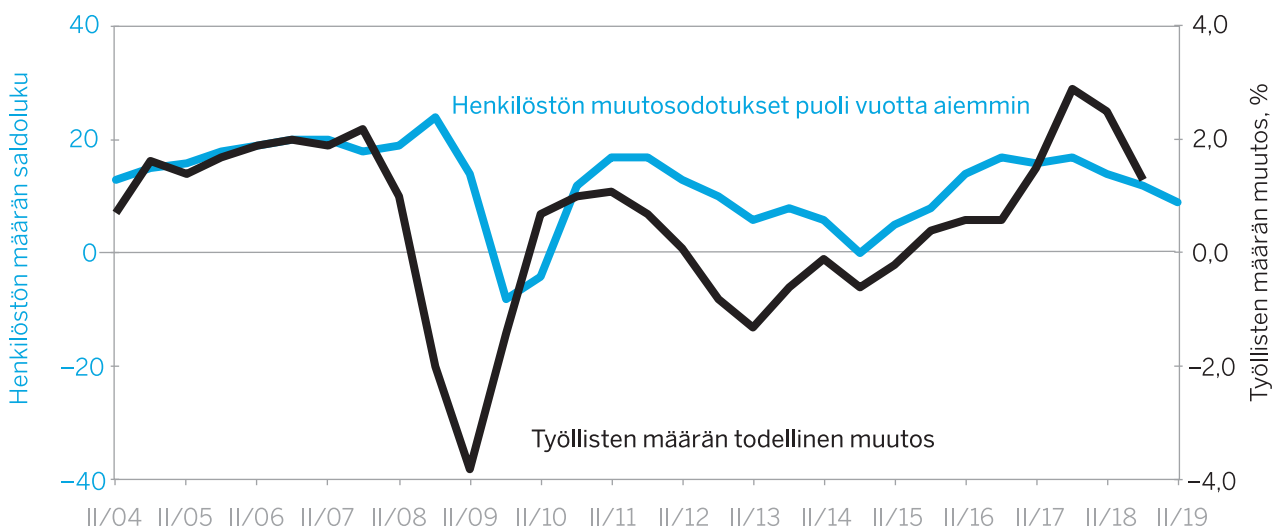
(TOL 2008), kokoluokka ja sijainti. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pienten ja keski suurten yritysten todellista rakennetta.

Laajalla pk-yritysten odotuksia kuvaavalla aineistolla pyritään ennakoimaan talouden suhdannekäänteitä sekä kiinnittämään huomiota niihin ta-

louspolitiikan toimiin, joilla yritysten toimintaedellytyksiin voidaan vaikuttaa.

Barometrin kotimarkkinayrityksiin painottavassa otoksessa pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat yleensä seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten suhdannerytmiä viiveellä.

Kuva 2: Pk-yritysbaremetrin odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyyden muutos

Taulukko 1: Aineiston rakenne

		n=	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	495	8
	Rakentaminen	963	16
	Kauppa	1 036	17
	Palvelut	3 639	59
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	3 618	59
	5–9 henkilöä	1 288	21
	10–19 henkilöä	613	10
	20–49 henkilöä	429	7
	50+ henkilöä	184	3
LIIKEVAIHTO	alle 0,2 miljoonaa euroa	2 741	45
	0,2–0,49 miljoonaa euroa	972	16
	0,5–0,99 miljoonaa euroa	801	13
	1,0–1,49 miljoonaa euroa	374	6
	1,5–1,99 miljoonaa euroa	274	5
	2,0–4,99 miljoonaa euroa	512	8
	5 miljoonaa euroa tai yli	403	7
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	985	16
	Pääkaupunkiseutu	493	8
	Uusimaai	616	10
	Varsinais-Suomi	589	10
	Satakunta	257	4
	Kanta-Häme	186	3
	Päijät-Häme	217	4
	Pirkanmaa	560	9
	Kymenlaakso	167	3
	Etelä-Karjala	127	2
	Etelä-Savo	163	3
	Pohjois-Savo	229	4
	Pohjois-Karjala	150	2
	Keski-Suomi	273	4
	Etelä-Pohjanmaa	234	4
	Pohjanmaa	191	3
	Keski-Pohjanmaa	73	1
	Pohjois-Pohjanmaa	354	6
	Kainuu	68	1
	Lappi	200	3
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	Ennen 1990	1 227	20
	1990–1999	1 141	19
	2000–2009	1 535	25
	2010–	2 191	36
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	524	9
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	2 075	34
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1 743	28
	Ei kasvutavoitteita	1 536	25
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	225	4
YHTEENSÄ		6 104	100

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

Tilastokeskuksen tuoreimman Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2017 noin 287 000 yritystä ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja. Edelliseen vuoteen verrattuna yritysten lukumäärä kasvoi noin 3 400:lla.

Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli vuonna 2017 noin 93,2 prosenttia. Kaikkien pk-yritysten eli alle 250 henkilöä työllistävien yritysten osuus pysyi ennallaan 99,8 prosentissa.

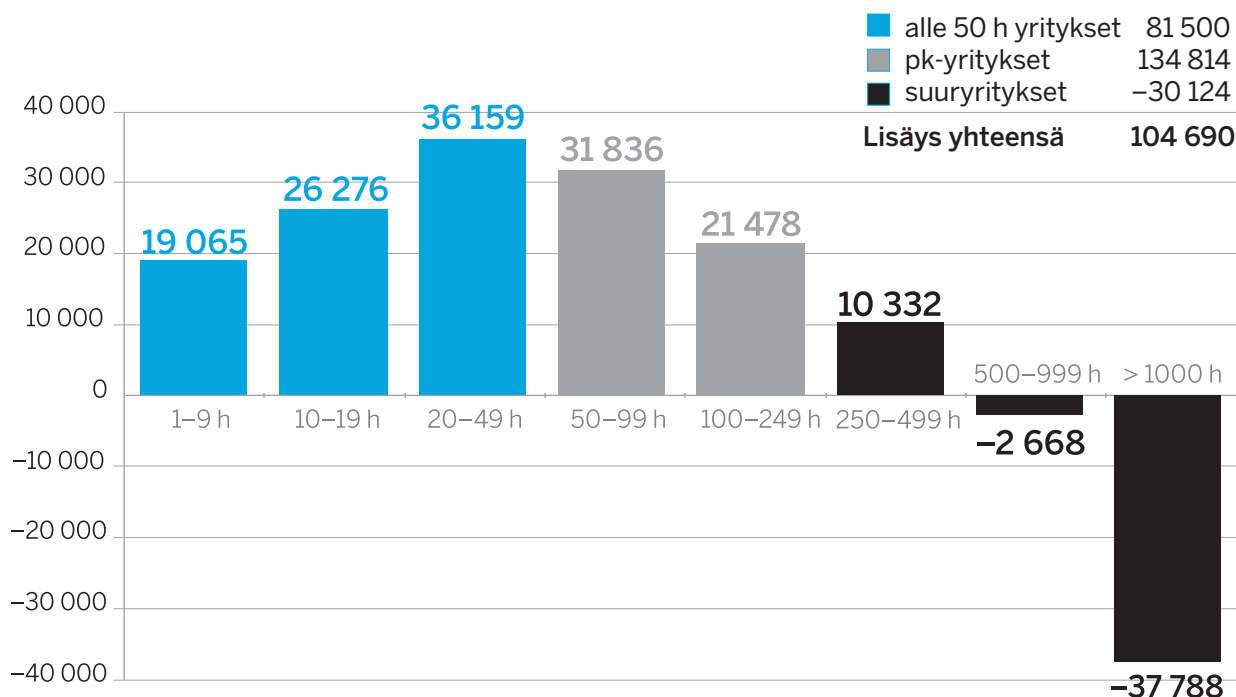
Suomalaisten yritysten liikevaihtoa kertyi toissa vuonna 409 miljardia euroa. Hyvän talouskehityksen seurauksena yritysten yhteenlaskettu liikevaihto kasvoi. Kasvua kertyi edellisestä vuodesta reilut kuusi prosenttia. Pk-sektorin osuus vuonna 2017 oli 59 prosenttia kaikkien suomalaisyritysten liikevaihdosta. Tämä osuus ei muuttunut edellisestä vuodesta.

Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maa-, metsä-, ja kalatalous) työllistivät toissa vuonna 1 404 000 henkilöä, kun työllisten määrä muunnetaan kokopäiväisiksi työpaikoiksi. Mikroyritysten eli 1–9 henkeä työllistävien yritysten osuus tästä työllisten määrästä oli hieman vajaa neljännes ja koko pk-sektorin 65,5 prosenttia.

Vuosina 2001–2017 työpaikkojen nettolisäys kertyi kokonaisuudessaan pk-yrityksiin. Kaikkein eniten henkilöstön määrä kasvoi pienissä yrityksissä.

Sen sijaan suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä yrityksissä henkilöstöä oli vuonna 2017 selvästi vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Suuryritysten työllisten määrän laskua selittää osin monien toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Yritysten henkilömäärien vertailussa on myös huomattava, että kasvaessaan yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen.

Kuva 3: Työllisten määrän muutos erikokoisissa yrityksissä vuosina 2001–2017

Lähde: Tilastokeskus.

Henkilömäärät muunnettu kokopäiväisiksi työpaikoiksi, pl. maa-, metsä- ja kalatalous

3. Suhdanteet

3.1 YLEISET SUHDANNENÄKYMÄT

Pk-yritysten suhdanneodotukset ovat laskeneet hieman. Suhdannenäkymien saldoluku laski keväästä neljällä yksiköllä. Vuodessa laskua on kertynyt 17 yksikköä. Talous on edelleen lievällä kasvu-uralla, mutta kasvun odotetaan hidastuvan entisestään. Odotusten heikkeneminen vastaa pitkälle yleistä käsitystä talouden kehityksestä.

Muutosta selittää talouskasvun hidastuminen kaikilla keskeisillä markkina-alueillamme. Yksityisen kulutuksen kasvua ylläpitää kotitalouksien ostovoiman vahvistuminen, sillä palkkojen odotetaan nousevan nopeammin kuin inflaatio, joka lähtee liikkeelle hitaasti.

27 prosenttia pk-yrityksistä arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 17 prosenttia pelkää niiden heikkenevän. Edellisessä barometrissa parempia suhdanteita ennakoivia oli kaksi prosenttiyksikköä enemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia kaksi prosenttiyksikköä vähemmän.

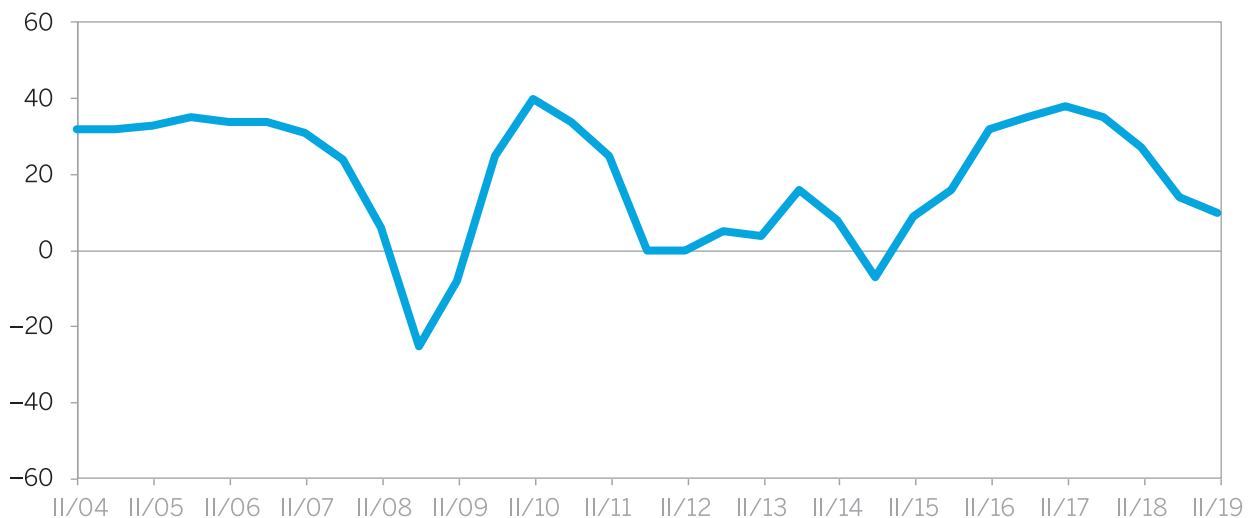
Toimialoittain tarkasteltuna suurin muutos tapahtui rakentamisessa, jonka saldoluku laski kuusi yksikköä tasolle viisi. Myös kaikilla muilla päätoimialoilla muutos oli negatiivinen. Korkein saldoluku

on palveluissa. Teollisuudessa odotukset ovat lähes yhtä hyvät kuin palveluissa. Vaimeinta kehitys on kaupan alalla ja rakentamisessa, joissa molemmissa odotukset puolittuivat keväästä. Rakentamisessa ja kaupassa tilannetta kuvaava saldoluku on selvästi heikompi kuin palveluissa ja teollisuudessa.

Tälläkin kertaa suuremmat pk-yritykset ovat lähitulevaisuuden suhteen ainakin jossain määrin optimistisempia kuin pienimmät mikroyritykset. Jonkin verran hajontaa kasvoi, sillä alle 50 henkilön pienten yritysten odotukset nousivat hieman samaan aikaan kuin muiden pk-yritysten odotukset heikkenivät lievästi keväästä.

Tuloksissa näkyy talouskasvun hidastuminen viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Pk-yritysten suhdannetilanne on kehittynyt positiivisesti, mutta kehitys on ollut aikaisempaa maltillisempaa. Barometrin vastaajista 30 prosenttia kertoo olosuhteiden olevan paremmat kuin vuosi sitten. Saldoluku on tippunut edellisessä barometrissa viisi yksikköä. Tilanne on heikentynyt tasaisesti kaikilla päätoimialoilla. Paras tilanne on teollisuudessa ja rakentamisessa, joissa molemmissa kolmannes yrityksistä sanoo nykytilanteen olevan vuodentakaista parempi.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku */
Kaikki yritykset	27	56	17	10
Toimialoittain				
Teollisuus	28	54	18	10
Rakentaminen	22	61	17	5
Kauppa	28	48	24	4
Palvelut	27	59	14	13
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	65	29	6	59
Kasvuhakuiset	40	49	11	29
Asemansa säilyttäjät	19	61	20	-1
Ei kasvutavoitetta	8	74	18	-10
Toimintansa lopettavat	5	42	53	-48
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	25	59	16	9
5–9 henkilöä	28	55	17	11
10–19 henkilöä	28	53	19	9
20–49 henkilöä	34	48	18	16
yli 50 henkilöä	27	59	14	13
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1990	17	59	24	-7
1990–1999	22	59	19	3
2000–2009	25	58	17	8
2010 jälkeen	36	53	11	25

*/ Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 LIIKEVAIHTO

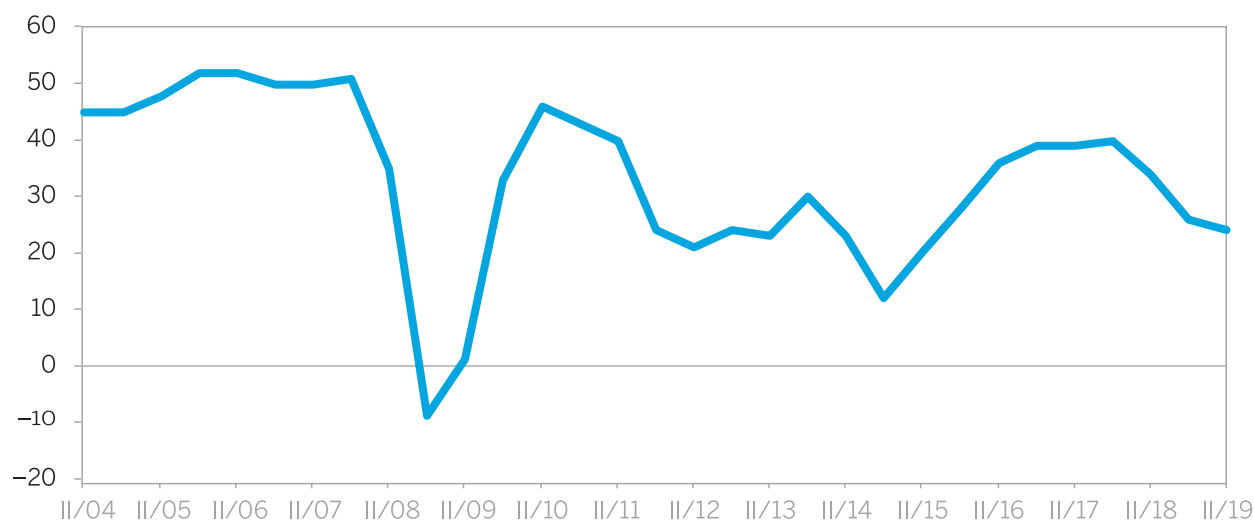
Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat lievästi laskeneet samaan aikaan kun yleiset suhdanneodotukset ovat heikentyneet. Saldoluku laski hieman kevään barometrissa ja saa arvon 24. Tämä on selvästi alle hyvän talouskehityksen pitkäaikaista keskiarvon. Korkeimmat odotukset liikevaihdon kasvusta ovat teollisuudessa, jossa saldoluku on 30. Teollisuuden liikevaihto-odotuksissa näkyy viennin odotettua nopeampi heikkeneminen. Saldoluku laski kaksi yksikköä. Muilla toimialoilla ei merkittävää muutosta tapahtunut.

Kokonaisuudessaan pk-yritysten arviot liikevaihdon kehityksestä vaikuttavat olevan lähellä talous-

ennusteita. Seuraavalle vuodelle tehtyjen talousennusteiden mukaan Suomen bruttokansantuotteen kasvun ennustetaan olevan oleellisesti paria viime vuotta hitaampaa ja edelleen hidastuvan lievästi.

Toiveikkaimmat odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat suurimmissa pk-yrityksissä. Merkittäviä eroja eri kokoluokan yritysten välillä ei kuitenkaan ole. Pienimpien, alle viisi henkilöä työllistävien yritysten näkymät ovat hieman muita heikommät. Niistä viidennes uskoo liikevaihtonsa pienenevän seuraavan 12 kuukauden aikana, kun osuus suurimmissa yrityksissä jää noin 12 prosenttiin.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	42	40	18	24
Teollisuus	47	36	17	30
Rakentaminen	37	44	19	18
Kauppa	43	36	21	22
Palvelut	43	41	16	27

3.3 KANNATTAVUUS

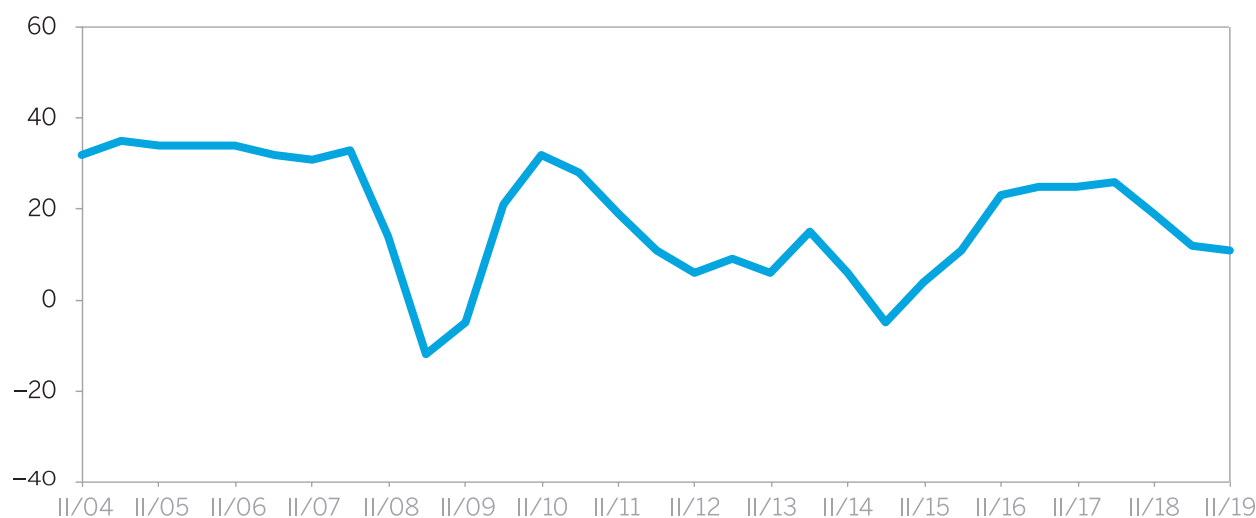
Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat heikentyneet lievästi samaan aikaan kun yleinen luottamus on jatkanut heikkenemistään. Odotukset kannattavuudesta ovat enää kolmasosa siitä, mitä ne ovat hyvien taloudellisten olojen aikana. Vaikka talous kasvoi, saldoluku laski hieman keväästä ja on nyt 11.

Odotukset ovat kehittyneet samaan suuntaan kaikilla päätoimialoilla palveluja lukuun ottamatta. Suurin muutos tapahtui kaupan alalla, jossa odotukset laskivat kahdeksan yksikköä päätyen arvoon nolla. Samaan aikaan teollisuuden odotukset kan-

nattavuuden kehitykset ovat heikentyneet vain lievästi. Palveluiden kannattavuusodotukset säilyivät ainoana päätoimialana ennallaan. Saldoluku on 14.

Suurimpien pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat selvästi positiivisemmat kuin pienempien pk-yritysten ja mikroyritysten. Suurimmista pk-yrityksistä noin 40 prosenttia odottaa kannattavuutensa parantuvan. Erot ovat kuitenkin tasaantuneet aiemmista vuosista, sillä mikroyrityksistä ja pienemmistä pk-yritysten lähes kolmanneksella on yhtä positiiviset odotukset.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	32	47	21	11
Teollisuus	37	44	19	18
Rakentaminen	28	49	23	5
Kauppa	29	42	29	0
Palvelut	33	48	19	14

3.4 VAKAVARAISUUS

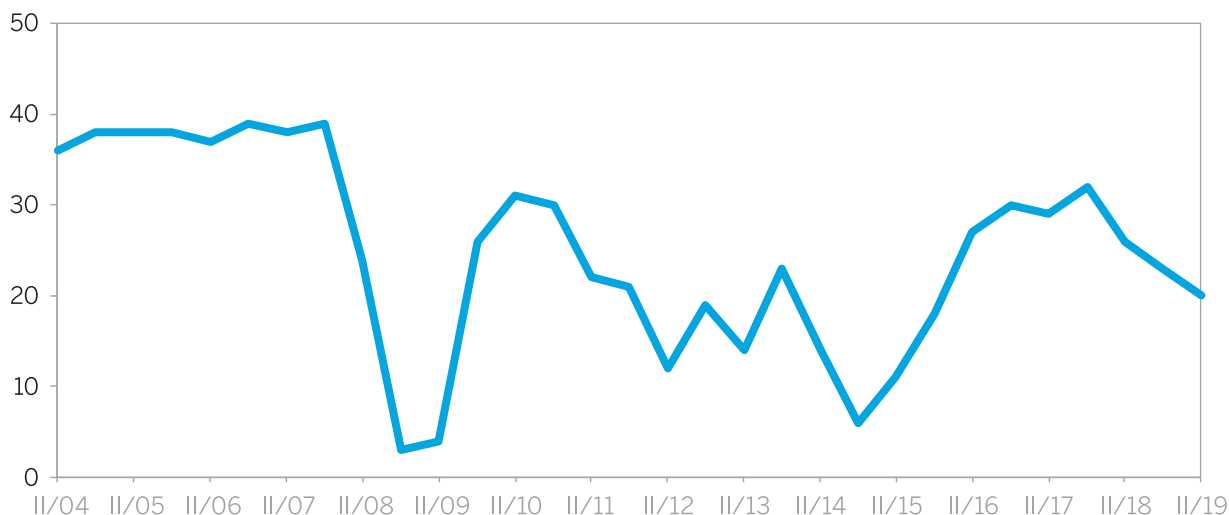
Aiempaa harvempi pk-yritys odottaa vakavaraisuutensa kasvavan. Näyttää yhä selvemmin siltä, että talouden kasvun hidastuminen on kääntänyt jo hie-man paranemassa olevan vakavaraisuuden kasvun uudelleen laskuun. Odotukset siitä, että kannattavuus paranisi nopeasti, ovat heikentyneet edelleen viimeisen puolen vuoden aikana. Se näkyy myös odotuksissa vakavaraisuuden kehityksestä. Saldoluku jatkoi laskuaan edellisestä barometrasta. Tällä kertaa saldoluku saa arvon 20, laskua edellisestä barometrasta on kolme yksikköä. Vaikka taso on kohtuullisen hyvä, on se yhä selvemmin pitkäaikaisen tason alapuolella.

Negatiiviset muutokset koskivat kaikkia toimi-

aloja. Suurin muutos tapahtui kaupan alalla, jonka saldoluku laski kevästä viisi yksikköä saaden arvon 16. Kaupan saldoluku on samalla toimialoista matalin. Kokoluokittain tarkasteltuna erot vakavaraisuudessa ovat jatkaneet lievää kasvua: mikroyritysten odotukset vakavaraisuuden kehityksestä ovat puolet alhaisemmat kuin suuremmilla pk-yrityksillä.

Enintään kahdeksan vuotta toimineissa yrityksissä odotetaan positiivisempia vakavaraisuuden muutoksia kuin muissa yrityksissä. On kuitenkin huomattava, että barometrissa mitataan vakavaraisuuden muutoksen suuntaa ja voimakkuutta, ei vakavaraisuuden tasoa.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	32	56	12	20
Teollisuus	38	51	11	27
Rakentaminen	30	57	13	17
Kauppa	30	56	14	16
Palvelut	32	57	11	21

3.5 INVESTOINNIT

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan lähiaikoina. Talouskehityksen hidastumisen seurauksena kaikilla päätoimialoilla teollisuutta lukuun ottamatta on enemmän investointejaan vähentäviä yrityksiä kuin niitä, joissa investoinnit lisääntyvät. Kaupassa odotukset investointien lähijän kehityksestä ovat heikoimmat, ja saldoluku saa arvon – 13. Negatiivista kehitys on myös rakentamisessa, jossa saldoluku laski kolme yksikköä. Palvelujen investointiodotuksissa tapahtui lievää positiivista kehitystä, vaikka saldoluku jäi edelleen negatiiviseksi.

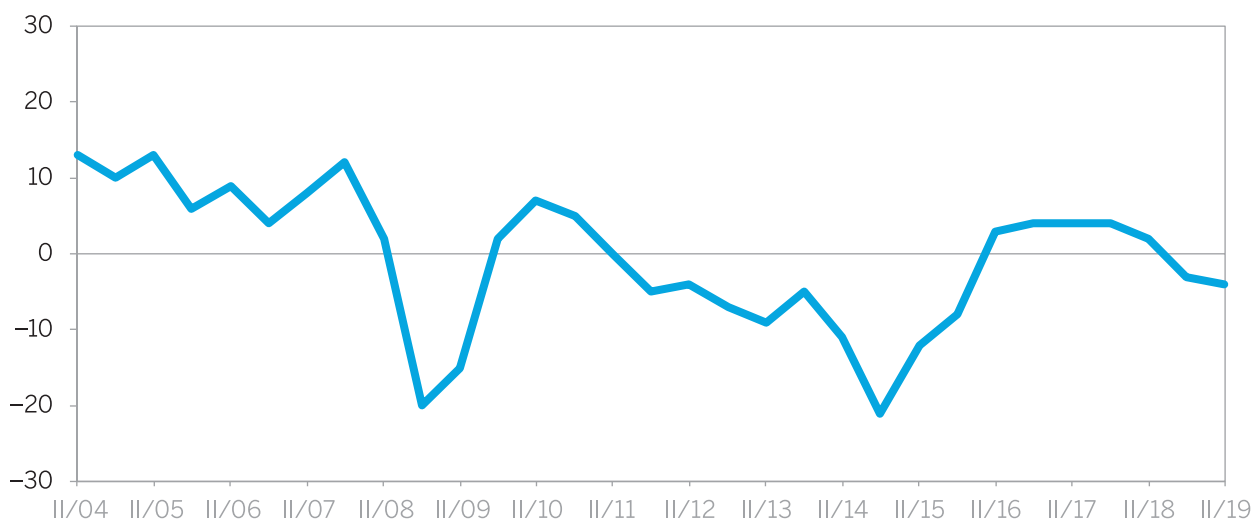
Saldoluku päättyi taantuvan kehityksen seurauksena lukemaan miinus neljä. Saldoluvun arvo laski yhden yksikön keväästä. Investointiodotusten

heikko kehitys on yhteydessä talouskasvun hiipumiseen ja toimintaympäristöä koskevan epävarmuuden kasvuun.

Vahvimmat odotukset investointien kasvusta ovat siis teollisuudessa, jossa lähes kolmannes pk-yrityksistä suunnittelee kasvattavansa investointeja. Kokonaisuudessaan teollisuuden saldoluku päätyikin yhden yksikön kasvuun.

Myönteinen yllätys investointiodotuksissa on se, että voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten investointien kehitystä peilaava saldoluku kohentui hieman suhteessa edelliseen barometriin. Tämä saattaa kertoa siitä, että kasvuodotukset eivät laske koko taloudessa.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	19	58	23	-4
Teollisuus	28	48	24	4
Rakentaminen	16	59	25	-9
Kauppa	17	53	30	-13
Palvelut	19	61	20	-1

3.6 INNOVAATIOT SEKÄ TUOTANNON JA TUOTTEIDEN KEHITYS

Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys on välttämätön osa yritysten uudistumista ja kasvua. Yritysten tiukka talous on aiempina vuosina vähentänyt mahdollisuuksia aktiiviseen innovointiin ja tuotekehitykseen. Tämän seurauksena yrityksiin on muodostunut painetta toiminnan kehittämiseen.

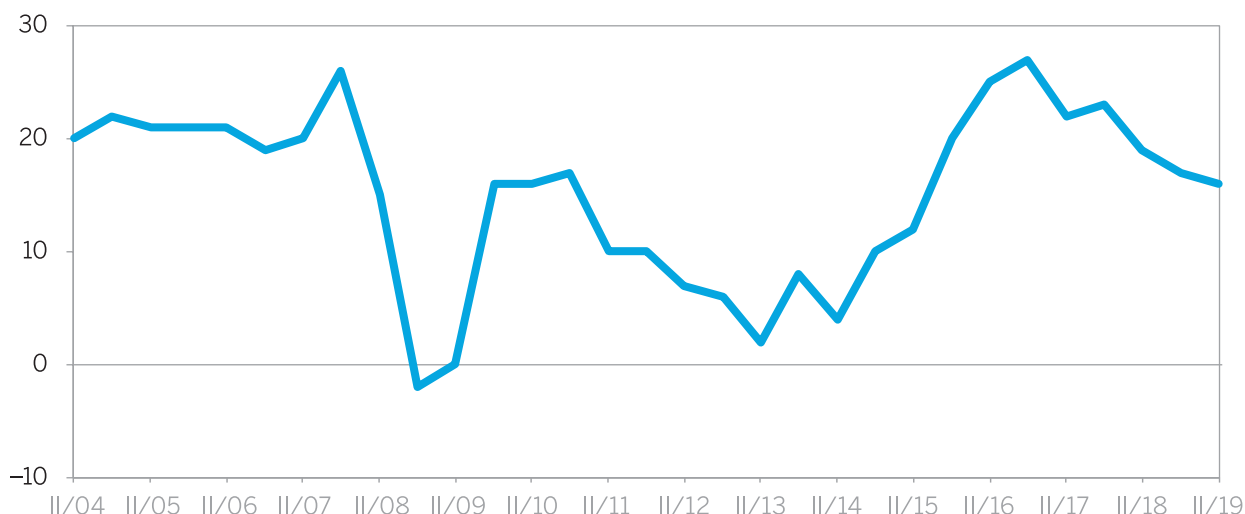
Kohtuullisesta taloustilanteesta huolimatta näyttäisi siltä, että vuosi sitten tapahtunut positiivinen kehitys jäi lyhyeksi. Uusien vastausten mukaan yritysten tulevaisuuden näkymät ovat muuttuneet epäselviksi. Tämä näkyy barometrin tuloksessa, joka jatkoi lievää laskuaan kevästä: entistä harvempi pk-yritys aikoo lisätä panostuksia innovaa-

tiöihin sekä tuotannon ja tuotteiden kehitykseen.

Edelleen toki enemmistö vastaajista ilmoittaa pitävänsä tuotekehityksensä nykyisellään ja ainoastaan joka kymmenes aikoo vähentää sitä.

Saldoluku laski kevästä kaikilla muilla päätoimialoilla, paitsi teollisuudessa. Suurin lasku koettiin kaupassa. Rakentamisessa ja palveluissa nähtiin lievä lasku. Teollisuuden saldoluku säilyi samana, mutta sen muuttumattomuus yllätti jossain määrin, koska teollisuudessa tuotekehityksen merkitystä on totuttu pitämään suurena. Rakentamisessa kehitys oli muita päätoimialoja heikompi. Rakentamisessa saldoluku laski kaksi yksikköä arvoon viisi.

Kuva 9: Innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	27	62	11	16
Teollisuus	37	54	9	28
Rakentaminen	17	71	12	5
Kauppa	23	63	14	9
Palvelut	29	61	10	19

3.7 HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ

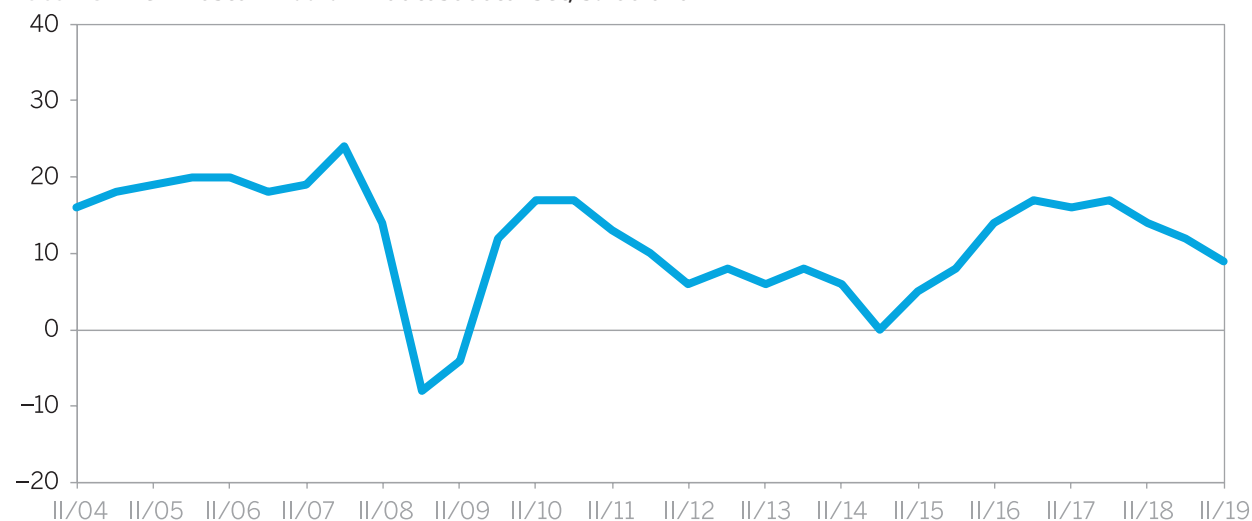
Pk-yritykset sinnittelivät heikon taloustilanteen yli pitämällä kiinni henkilöstöstään. Tämän seurauksena taloudellisten olojen paraneminen ei ole välittömästi näkynyt yhtä suurena muutoksena henkilöstöodotuksissa. Kun talous kasvoi voimakkaasti, tilanne oli hieman parempi, mutta talouskasvun hidastuminen heikentää odotuksia henkilökunnan määrän kehityksestä. Lisääntynyt epävarmuus näkyy selvästi: barometrin tulos henkilökunnan määrän kehityksestä on hieman negatiivisempi kuin odotukset yleisestä talouskehityksestä. Odotusten saldoluku yhdeksän on selvästi alle normaalin pitkän aikavälin tason. Saldoluku laski keväästä kolme yksikköä. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 70 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen henkilömääränsä.

Teollisuudessa ja palveluissa työllisyysnäkyvät ovat hieman paremmat kuin muilla toimialoilla. Teollisuuden saldoluku jatkoi kuitenkin laskuaan ja laski

keväästä kolme yksikköä. Palveluissa saldoluku säilyi samana kuin keväällä, saaden arvon 12. Suurin pudotus tapahtui kaupassa, jossa saldoluku laski kahdeksan yksikköä arvoon nolla. Jonkinlaisesta luottamuksesta lievään kasvun jatkumiseen kertoo kuitenkin se, että kaikilla toimialoilla kauppaa lukuun ottamatta odotetaan, että työvoiman määrä voi edelleen lisäytyä.

Kokoluokittain tarkasteltuna tilanne on jakautunut, vaikka erot ovatkin hieman pienentymään päin. Kaikissa kokoluokissa odotuksen ovat laskeneet keväästä. Huomionarvoista on se, että pienimmät, alle 5 henkilöä työllistävät yritykset eivät oleta pystyvänsä lisäämään henkilöstöä yhtään. Muissa kokoluokissa odotetaan, että henkilökuntaa voi palkata lisää. Vahvimmat odotuksen ovat suuremmissa yrityksissä. Saldoluku vaihtelee pienimpien pk-yritysten nollassa suurien pk-yritysten 41:een.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	18	73	9	9
Teollisuus	24	66	10	14
Rakentaminen	18	71	11	7
Kauppa	13	74	13	0
Palvelut	19	74	7	12

3.8 VIENTI JA LIIKETOIMINTA ULKOMAILLA

Ulkomaankaupan odotuksista kysyttiin yrityksiltä, jotka harjoittavat suoraa vientiä tai tuontia. Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavia pk-yrityksiä on 24 prosenttia barometrin vastaajista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa on noin 68 000 pientä ja keskisuurta yritystä, jotka vievät tavaroita tai palveluja tai harjoittavat muuten liiketoimintaa ulkomailla. Tämä määrä on noussut merkittävästi viime vuosien aikana.

Suora vienti on yleisin kansainvälistymisen muoto. Sitä on selvästi yli puolella kaikista vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä. Hieman yli joka kymmenennellä yrityksellä on

ulkomainen tytäryritys tai yhteisyritys. Näistä kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä lähes joka neljännellä kansainvälinen toiminta muodostaa pääosan yrityksen kokonaistoiminnasta.

Vientiodotuksissa ja toteutuvan viennin määrässä muutokset ovat usein nopeita ja jyrkkiä. Suomen viennin kasvun hidastuminen näkyy myös pk-yritysten odotuksissa viennin arvon muutoksesta. Tämän barometrin mukaan suoraa vientiä harjoittavat yritykset odottavat viennin kasvavan edelleen seuraavan vuoden aikana. Odotukset viennin kehityksestä ovat kuitenkin heikentyneet kaikilla päätoimialoilla mutta ovat edelleen kohtuullisen hyvät.

Taulukko 9: Yritysten liiketoiminta ulkomailla

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Vientiä harjoittavat	24	41	13	29	22

Taulukko 10: Viennin tai liiketoiminnan muodot yrityksillä, joilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla*/

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tavaroiden vientiä	37	86	25	64	16
Suoraa palveluiden vientiä	42	14	41	10	60
Lisensointi- tai franchising-toimintaa	5	3	3	4	7
Palkka- tai sopimusvalmistusta	6	5	9	12	4
Ulkomainen yhteisyritys tai tytäryritys	13	13	15	16	12
Muu	21	10	28	17	24

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 11: Suoraa vientiä harjoittavien yritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa	Pysyy ennallaan	Pienenee	Saldoluku
Kaikki yritykset	46	44	10	36
Teollisuus	50	40	10	40
Rakentaminen	28	55	17	11
Kauppa	44	42	14	30
Palvelut	47	44	9	38

3.9 TUONTI

Suoraa tuontia harjoittaa noin joka kuudes pk-yritys. Osuus on selvästi vähäisempi kuin viennissä, vaikka merkittävä osa kaupan pk-yrityksistä hankkii myytävät tuotteensa itse ulkomailta. Viimeksi kuluneen vuoden aikana tilanne tuontikaupassa on säilynyt melko vakaana, vaikka pieniä toimialoittaisia eroja on ja kokonaismäärä on hienoisessa laskussa.

Tuontiodotusten saldoluku on edelleen selvästi positiivinen; tuonnin kasvuun luottaa reilut 35 prosenttia tuontiyrityksistä. Kaupassa ja rakentamisessa odotukset ovat hieman muita toimialoja po-

sitiivisemmat. Teollisuudessa ja palveluissa odotukset ovat vastaavasti hieman muita varovaisemmat.

Samoin kuin viennissä, tuonnissa odotukset kehityksestä ovat myönteiset. Myös odotusten muutos on hyvin samansuuntaista, eli samaan aikaan kun vientiyritysten odotukset viennin kasvusta ovat hidastuneet, ovat tuontiyritysten odotuksen kääntyneet selvään laskuun. Tuontiyritysten odotukset tuonnin kehityksestä ovat hieman varovaisempina kuin vientiyritysten odotukset viennin kehityksessä.

Taulukko 12: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tuontia	16	35	10	46	6

Taulukko 13: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa	Pysyy ennallaan	Pienenee	Saldoluku
Kaikki yritykset	37	48	15	22
Teollisuus	30	54	16	14
Rakentaminen	28	64	8	20
Kauppa	44	40	16	28
Palvelut	31	54	15	16

3.10 TUOTANTOKUSTANNUKSET

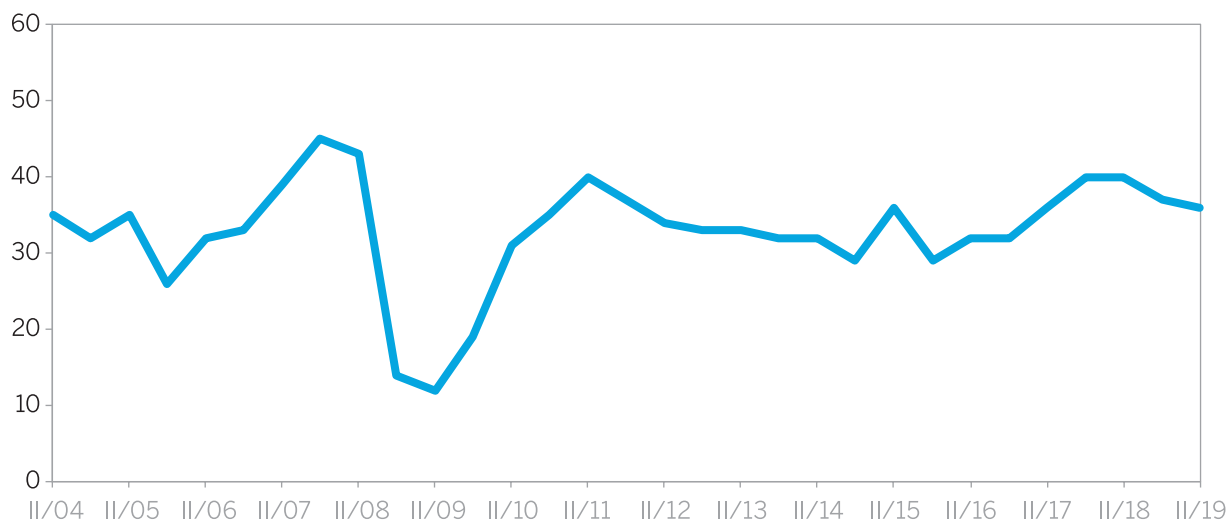
Tuotantokustannusten lasku on pk-yrityksissä poikkeuksellista, ja tästä syystä odotusten saldoluku pysyy korkeana. Samoin erot toimialojen välillä ovat yleensä pieniä. Niin on tälläkin kertaa, vaikka lievää hajonnan kasvua on havaittavissa.

Kokoluokittain tarkasteltuna pienin saldoluku on alle viiden hengen yritysten ryhmässä. Näillä yrityksillä kustannukset ovat muita yrityksiä tiukemmin yhteydessä yrittäjän omaan palkkaan. Vähintään

kymmenen henkeä työllistävistä ja sitä suuremmista yrityksistä lähes 50 prosenttia arvioi tuotantokustannustensa edelleen kohoavan.

Haastavaksi nykytilanteen tekee se, että tuotantokustannusten arvioidaan kasvavan ja olevan samaa tasoa kuin erittäin vahvan talouskehityksen oloissa. Nyt samankaltaiseen kustannusten nousuun joudutaan sopeutumaan talouskasvun osoittaessa selviä hiipumisen merkkejä.

Kuva 11: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 14: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	43	50	7	36
Teollisuus	48	46	6	42
Rakentaminen	53	40	7	46
Kauppa	44	48	8	36
Palvelut	39	54	7	32

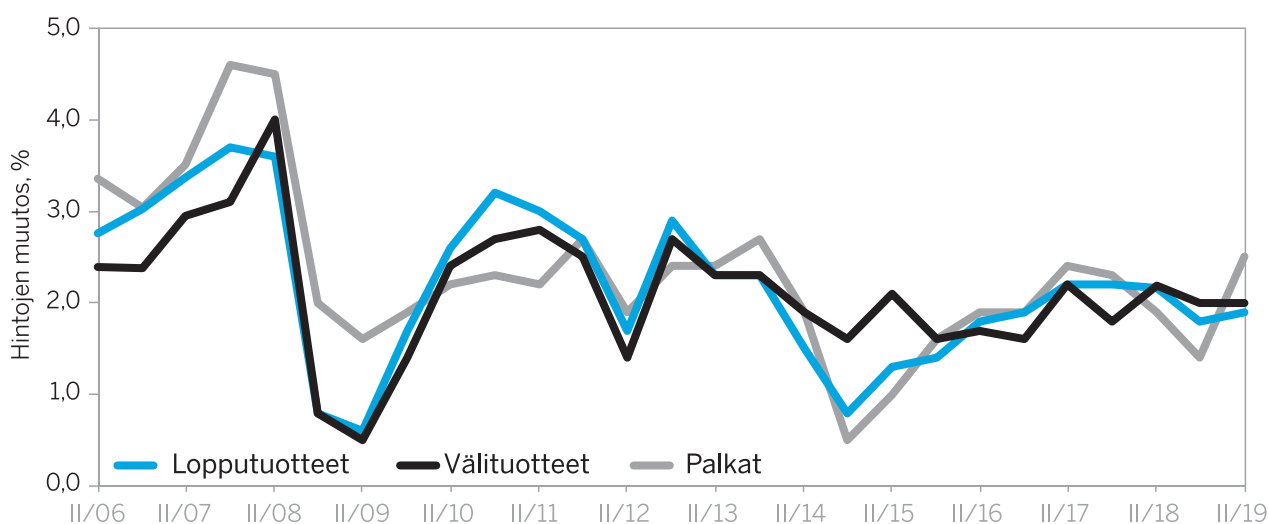
3.11 INFLAATIO-ODOTUKSET

Pk-yritysten hintaodotuksissa näkyy, että omien myytävien tuotteiden ja palvelujen hinnoitteluvara on säilynyt kohtuullisena. Yritysten myymien lopputuotteiden hintojen arvioidaan seuraavien 12 kuukauden aikana nousevan 1,9 prosenttia. Tältä osin hintaodotukset ovat säilyneet lähes edellisen barometrin tasolla.

Tilanteen haastavuudesta kertoo se, että väli tuotteiden hintojen odotetaan nousevan samaan tahtiin tai jopa hieman nopeammin kuin lopputuotteiden hintojen. Haastetta lisää se, että toisin kuin edellisessä barometrissa, myös palkkojen oletetaan nousevan selvästi nopeammin kuin mitä lopputuotteiden

hintojen nousuksi oletetaan. Odotuksissa on kuitenkin toimialoittaista vaihtelua. Teollisuudessa haasteena on palkat. Rakentamisessa ongelmaksi uhkaa muodostua ennen kaikkea väli tuotteiden hintojen nousu. Kaupassa haasteeksi muodostuu sekä väli tuotteiden hintojen että palkkojen nousu. Kaupan alan palkkojen odotetaan nousevan selvästi. Palveluissa ongelmaksi uhkaa niin ikään muodostua sekä väli tuotteiden hintojen että palkkojen nousu. Kokonaisuutena tilanteen on selkeästi heikkenemään päin ja jatkuessaan se voi heikentää yritysten toimintaedellytyksiä.

Kuva 12: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 15: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana, %

	Lopputuotteet	Väli tuotteet	Palkat
Kaikki yritykset	1,9	2,0	2,5
Teollisuus	1,9	1,9	2,6
Rakentaminen	1,7	2,5	1,9
Kauppa	1,3	1,8	3,4
Palvelut	2,1	1,9	2,3

4. Kehittyminen ja kansainvälistyminen

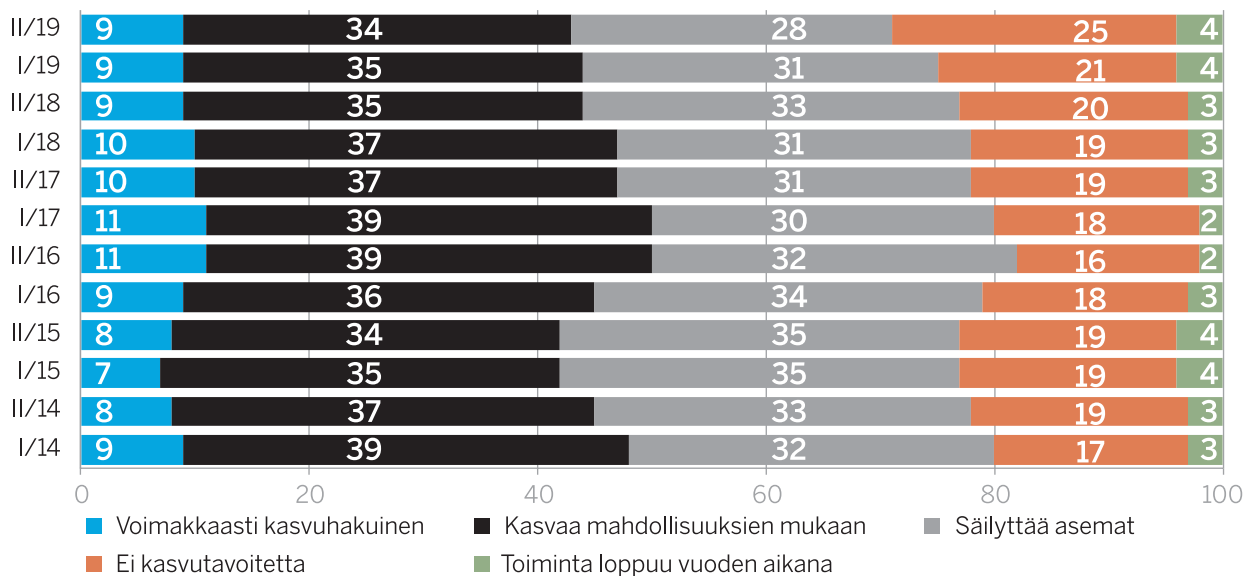
4.1 KASVU

Innovatiiviset kasvuyritykset ovat kansantaloudelle elintärkeitä. Ne kehittävät ja hyödyntävät olemassa olevaa teknologiaa ja siten toimivat kasvun moottoreina. Innovatiiviset kasvuyritysten toiminnasta seuraa positiivisia ulkoisvaikutuksia. Kasvatavat yritykset luovat työpaikkoja muita yrityksiä enemmän, joten Suomi tarvitsee lisää kasvuyrittäjyyttä ja erityisesti kasvavia työnantajayrityksiä. Kasvu on tärkeää paremman kannattavuuden, kilpailuaseman paraneamisen ja sitä kautta yhteiskunnan rahoituspuhjan vahvistumisen kannalta.

Vahvasta talouskasvusta huolimatta viimeisten parin vuoden aikana voimakkaasti kasvuhakuisten

yritysten määrä kääntyi lievään laskuun. Nyt positiivista on se, että vaikka kasvunäkymät ovat heikentyneet voimakkaasti, kasvuhakuisten yritysten määrä ei ole jatkanut laskua. Voimakkaasti kasvuhakuisia pk-yrityksiä on reilut 25 000. Tässä barometrissa voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus on yhdeksän prosenttia, mikä on sama kuin kahdella edellisellä kierroksella. Katsottaessa liikevaihdon kasvutavoitteen jakauman toista päätä havaitaan, että toimintansa lopettavien yritysten lukumäärä on lievässä kasvussa. Tässä näkyy ainakin osittain se, että väestömme vanhenee nopeasti. Ensiarvoisen tärkeää on kaikin mahdol-

Kuva 13: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

Kuva 14: Liikevaihdon kasvutavoite vuonna 2018, %

lisiin keinoin yrittää vauhdittaa omistajanvaihdoksia ja yrityskauppoja, jotta elinvoimaisten yritysten jatko saadaan varmistettua.

Huolestuttavaa on se, että yritysten, joilla ei ole kasvutavoitetta, määrä nousee trendinomaisesti. Tässä barometrissa niiden osuus on jo kivunnut neljännekseen, kun esimerkiksi kolme vuotta sitten osuus oli 16 prosenttia. Myös niiden yritysten osuus, jotka pyrkivät säilyttämään nykyisen asemansa on kääntynyt laskuun ollen tällä hetkellä 28 prosenttia, kun niiden osuus oli vuosi sitten 33 prosenttia. On kuitenkin huomattava, että nykyisenkin aseman säilyttäminen edellyttää yrityksiltä keskimääräistä kasvua.

Teollisuus toimialana erottuu selvästi kasvuhaku-

kuisuudessa, sillä 13 prosentilla yrityksistä on tavoite kasvaa selvästi markkinoita nopeammin. Teollisuuden toimiala kohtaa kansainvälistä kilpailua ja siten kasvuhakuisuus on elinehto markkinoilla pärjäämisessä. Rakennusosalalla kasvutavoitteet ovat edelleen hieman muita päätoimialoja maltillisemmat. Kaupan ja palveluiden toimialalla lähes joka kymmenes yritys on voimakkaasti kasvuhaluinen.

Voimakkaimmin kasvua hakevien yritysten määrä korreloi selvästi yrityksen henkilömäärän kanssa. Mitä suurempi yritys, sitä todennäköisemmin se tavoittelee voimakasta kasvua. Luonnollisesti uusilla tai laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa kasvuhakuisuus on yleisempää.

Taulukko 16: Yritysten kasvuhakuisuus, %

	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitetta	Toimintansa lopettava
Kaikki yritykset	9	34	28	25	4
Toimialoittain					
Teollisuus	14	39	29	15	3
Rakentaminen	5	29	32	32	2
Kauppa	9	40	32	14	5
Palvelut	9	33	26	28	4
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	5	29	26	35	5
5–9 henkilöä	11	39	34	14	2
10–19 henkilöä	10	43	36	9	2
20–49 henkilöä	22	44	27	7	0
yli 50 henkilöä	26	52	20	2	0
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	5	33	33	24	5
1990–1999	6	30	31	30	3
2000–2009	6	34	28	28	4
2010–	14	37	25	21	3

4.2 UUSIUTUMINEN

Talous kasvaa tällä hetkellä kuitenkin edelleen nopeasti verrattuna finanssikriisin jälkeisiin vuosiin. Samalla digitalisaatio ja robotisaatio yhdessä muun teknologisen kehityksen kanssa vaikuttaa yritysten arkeen yhä voimakkaammin. Pk-yritysten on kehityttävä, jotta ne menestyisivät ja pärjäisivät kilpailussa.

Yritykset hakevat menestystä ja kilpailuetua useasta lähteestä. 75 prosenttia yrityksistä on investoinut esimerkiksi tietotekniikkaan, ohjelmistoihin tai koneisiin ja laitteisiin viimeisen 12 kuukauden aikana. Miltei 60 prosenttia yrityksistä on kouluttanut henkilöstöään. Positiivista on myös se, että viidennes pk-yrityksistä on ottanut käyttöön uusia liiketoimintamalleja ja reilu neljännes uutta teknologiaa.

Nopea teknologinen kehitys korostaa myös tarvetta organisoida työ yrityksen sisällä uudella tavalla. Noin puolessa yrityksistä tällaisiin toimenpiteisiin on ryhdytty esimerkiksi kehittämällä toimintatapoja. Tämä onkin useille yrityksille välttämätöntä, sillä innovaatioiden kansainvälinen ja kansallinen ulottuvuus kietoutuvat yhä tiiviimmin toisiinsa.

Nykyisin uudet ideat ja innovaatiot syntyvät erilaisissa verkostoissa. Keskeistä on osaaminen, joka liittyy toimintaympäristöihin, nopeisiin päätöksiin, markkinointiin ja myyntiin. Reilu 35 prosenttia yrityksistä on lanseerannut viimeisen vuoden aikana uusia tuotteita tai palveluita markkinoille.

Taulukko 17: Yritysten tekemät uusiutumistoimet, %,*/

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Investoinnit	71	77	74	68	70
Uuden henkilöstön palkkaaminen	41	49	46	39	39
Henkilöstön koulutus	56	46	56	53	58
Työn organisointi uudella tavalla	48	54	37	53	49
Uusien tuotteiden tai palveluiden lanseeraaminen	34	45	17	47	33
Laajentuminen uusille markkinoille	23	29	20	26	22
Uusien teknologioiden käyttöönotto	24	27	14	27	25
Uusien liiketoimintamallien käyttöönotto	18	20	12	23	18
Toiminnan laajentaminen uusille toimialoille	15	15	19	17	14

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 KANSAINVÄLISTYMINEN

Kansainvälisyys on usealle pk-yritykselle avain menestykseen. Monella toimialalla Suomen kotimarkkinat ovat suhteellisen rajalliset, joten kasvua on haettava ulkomailta. Kansainvälisille markkinoille lähteminen ja siellä menestyminen on suuri ponnistus pienelle ja keskikokoiselle yritykselle. Kansainvälisessä kilpailussa pärjäävät yritykset ovat keskimääräistä tuottavampia ja sitä kautta kasvavat nopeammin.

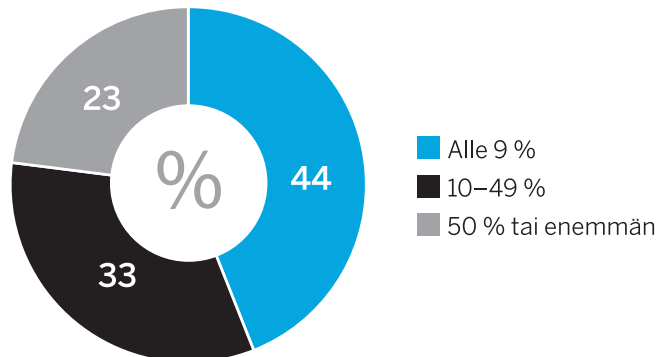
Yhteensä 24 prosentilla pk-yrityksistä on liike-toimintaa ulkomailla. Osuus vaihtelee suuresti toimialojen välillä. Teollisuudessa noin 40 prosenttia toimii kansainvälisen kaupan piirissä, kun taas rakentamisessa osuus on vain 13 prosenttia. Toimialat ovat tietenkin luonteeltaan hyvin erilaisia, ja rakentaminen luonnollisesti keskittyy vahvimmin kotimaahan. Yrityskoon suhteen kansainvälisyys eroaa myös merkittävästi. Yrityksissä, joissa työskentelee

yli 50 henkilöä, likimain puolet toimii ulkomaankaupan piirissä.

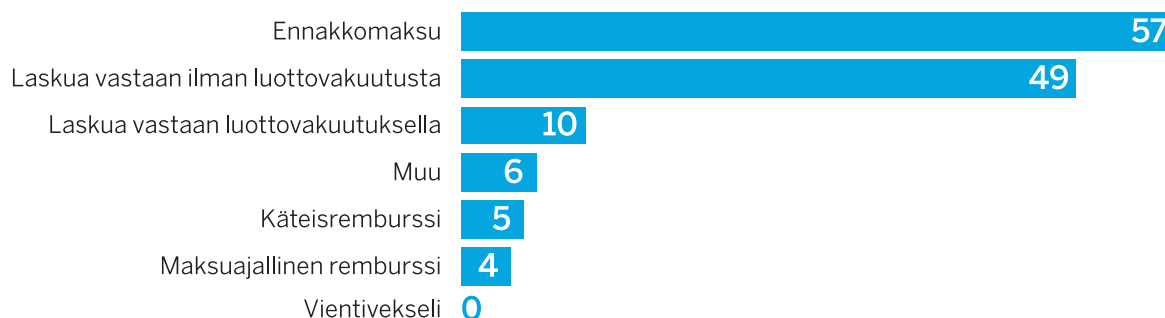
Suoraa tavaroiden tai palvelusten vientiä on teollisuuden toimialalla 35 prosentilla yrityksistä, kun taas rakentamisen toimialalla sitä on vain 3 prosentilla yrityksistä. Voimakkaasti kasvuhaluiset yritykset erottuvat selvästi joukosta kansainvälistymisessä: niistä lähes 60 prosentilla on kansainvälistä liike-toimintaa. Kasvuhakuisten yritysten joukossa vastaava osuus on jo selvästi alhaisempi. Voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten joukosta neljänneksellä on myös suoraa vientiä. Tulokset tukevat sitä, että viennin edistäminen tukee kasvua ja työllisyyttä. Vastavasti niiden yritysten joukossa, joilla kasvutavoitteita ei ole, alle 10 prosenttia on kansainvälistynyt.

Kansainvälistyneistä yrityksistä 23 prosentilla viennin kokonaisosuus liikevaihdosta ylittää 50 prosenttia ja siten vientitoiminta on yrityksen ensisijai-

Kuva 15: Viennin osuus kokonaisliikevaihdosta, %

Kuva 16: Vientikaupan rahoitusinstrumenttien käyttö, % */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

nen liikevaihdon lähde. 44 prosentilla kansainvälistyneistä yrityksistä viennin kokonaisuus liikevaihdosta jää alle 10 prosenttiin.

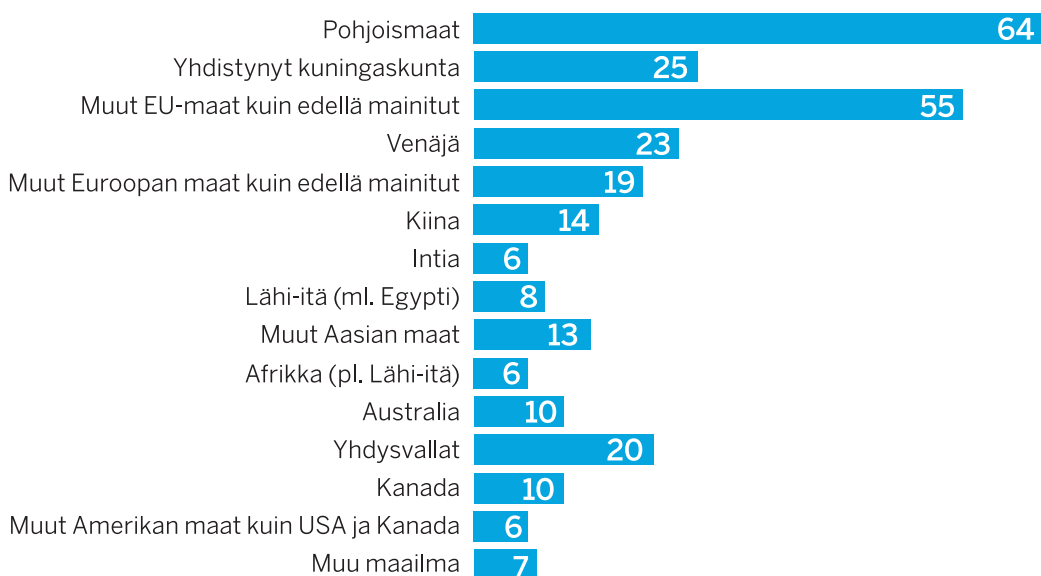
Vaikka yritysten viennin osuus liikevaihdosta jäisiikin alle 10 prosenttiin, vaikutus on todennäköisesti näillekin yrityksille liikevaihto-osuuttaan merkittävämpi. Erityisesti näin on, jos vientialueen talous kehittyy positiivisemmin kuin päämarkkina-alueella.

Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan yleisimmin laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Näin oli tehnyt 49 prosenttia pk-yrityksistä. Määrä on vähentynyt viime vuosina, mitä voi-

daan pitää erittäin hyvänä kehityssuuntana. Tasan 10 prosenttia on taas vienyt laskua vastaan luottovakuutuksella. Käteisremurssia ja maksuajallista remurssia on käyttänyt yhdeksän prosenttia yrityksistä.

Ulkomaankauppaa harjoittavista yrityksistä 64 prosentilla liikekumppani toimii muissa Pohjoismaissa. Pohjoismaat ovat siis erittäin tärkeä markkina-alue suomalaisille pk-yrityksille. Euroopan unioni on luonnollisesti myös merkittävä markkina-alue. Maantieteellisesti etäämmällä siirryttäessä maiden rooli markkina-alueina pienenee.

Kuva 17: Pk-yritysten markkina-alueet ulkomailla, % */

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 18: Kansainvälistymispalveluiden käyttö, % */

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.4 KANSAINVÄLISTYMISPALVELUJEN KÄYTTÄMINEN PK-YRITYKSISSÄ

Pienille ja keskisuurille yrityksille on tarjolla kansainvälistymispalveluita useassa lähteessä. Järjestelyllä on omat etunsa, sillä usein yritysten tarpeet kansainvälistymisasioissa poikkeavat paljon toisistaan. Esimerkiksi joissain tapauksissa tarvitaan maastietoa kohdemaista, kun toisinaan taas tarvitaan hyvinkin yksityiskohtaista rahoitukseen liittyvää tietoa. On tärkeä huolehtia siitä, että julkisin varoin ylläpidettävät palvelut ovat tehokkaita ja päällekkäisyyksiä vältetään.

Koska kotimarkkinoille keskittyvät yritykset eivät tarvitse kansainvälistymispalveluja, niistä kysyttiin vain kansainvälisesti toimivilta yrityksiltä. Näistä yrityksistä 30 prosenttia on hyödyntänyt kansainvälistymispalveluja. Rahoitukseen liittyvissä asioissa Business Finlandin ja Finnveran palvelut ovat suosittuja: kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä reilu 10 prosenttia on käyttänyt edellä mainittujen organisaatioiden rahoituspalveluita. Toimialoista teollisuudessa on suhteellisesti eniten tarvetta kansainvälistymispalveluille. 20 prosenttia jo kansainvälistyneistä teollisuusyrityksistä käytti viimeksi kuluneen vuoden aikana

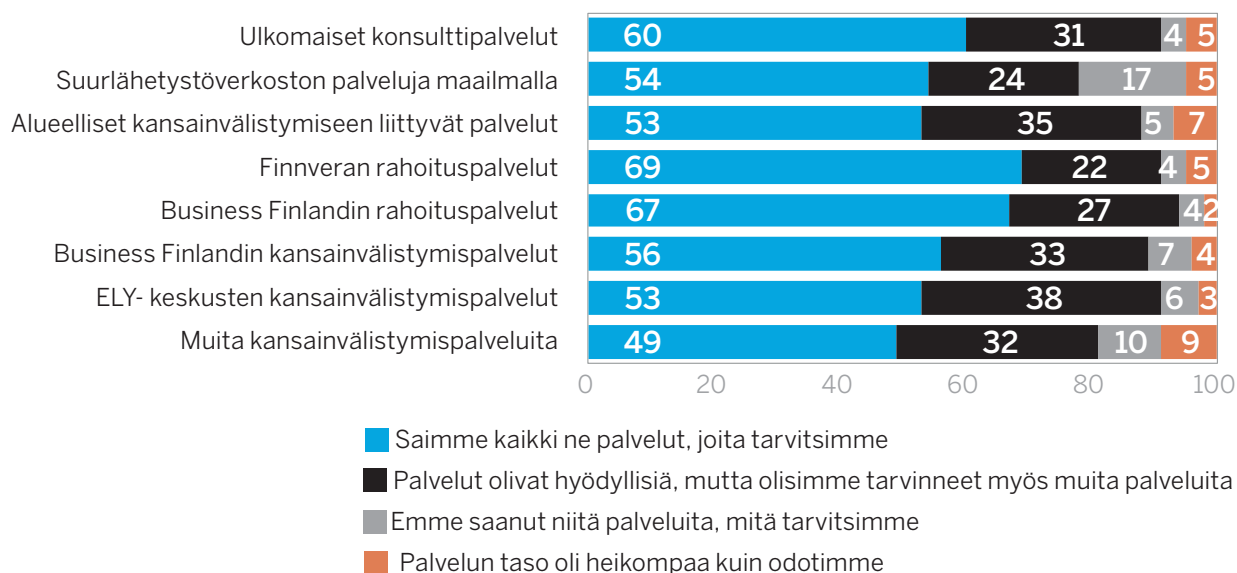
esimerkiksi Business Finlandin muita kuin rahoitukseen liittyviä palveluita.

Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset käyttävät kaikkia kansainvälistymispalveluita selvästi muita enemmän. Esimerkiksi ulkoministeriön palveluita käytti 11 prosenttia näistä yrityksistä ja ELY-keskusten palveluita reilut 15 prosenttia. Tulokset kokonaisuudessaan osoittavat kyseisten palveluiden tarpeellisuuden. On ensiarvoisen tärkeää kertoa niistä yrittäjille niistä entistä tehokkaammin.

Yritykset ovat varsin tyytyväisiä saamiinsa kansainvälistymispalveluihin, vaikka tyytyväisyys onkin hieman laskenut vuodessa. Esimerkiksi 69 prosenttia yrityksistä kertoo saaneensa Finnveran rahoituspalveluista kaikki tarvittavat palvelut. Tämän lisäksi vielä 22 prosenttia koki palvelut hyödyllisiksi, vaikka he olisivatkin tarvinneet myös muita palveluja. Suurlähetystöistä saatuihin palveluihin on myös oltu tyytyväisiä, vaikka kysymysten kirjo on varmasti laaja ja kenttä on leveä.

Seuraavan vuoden kuluessa hieman yli 10 prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa tarvitsevansa kansainvälistymispalveluja. Voimakkaasti kasvuha-

Kuva 19: Palvelua käyttäneiden tyytyväisyys kansainvälistymispalveluihin, %

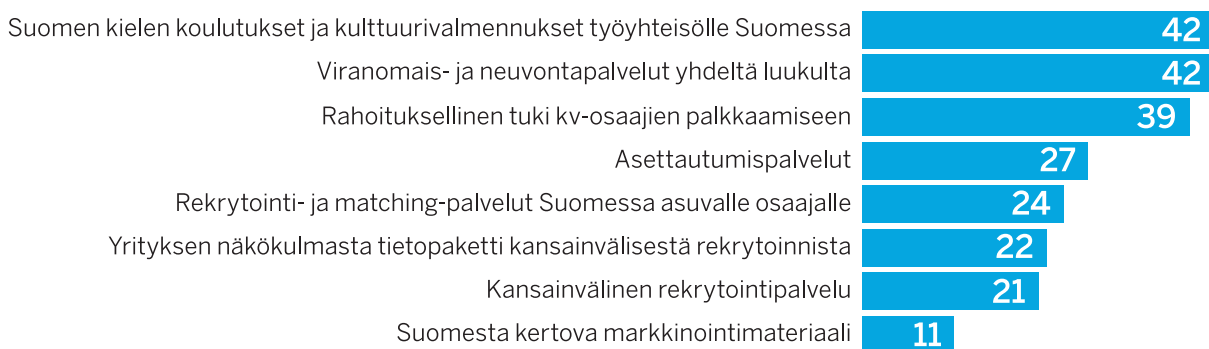

kuisilla pk-yrityksillä tarve on nelinkertainen. Toimialoista palveluissa ja teollisuudessa tarve on suurinta. Palveluittain tarkasteltuna suurin tarve on rahoituksesta ja tuote- tai palvelukehitykseen liittyvistä palveluista. Rahoituksen kohdalla kyse on sekä rahoitusosaamisesta että rahoituksen saataavuudesta. Yksi yhtä merkittävä tarve on liiketoimintakontaktien luominen kohdemarkkinoilla. Pk-yritysten kannalta on olennaista, että apua ja mahdollisuuksia tarjotaan esimerkiksi messupalveluiden hyödyntämisessä. Myös asiantuntevalle neuvonnalle on suuri tarve.

Kansainvälistymispalveluiden ohella yritysten

tarvitsee joissain tapauksissa rekrytoida tai muuten hyödyntää kansainvälisiä osaajia yrityksen liiketoiminnan kasvattamisessa tai itse kansainvälistymisessä. Näissä tapauksissa tärkeimpiä ovat suomen kielen ja kulttuurin valmennuspalvelut sekä yhden luukun periaate kansainvälisiin rekrytointeihin liittyvissä viranomais- ja neuvontapalveluissa. Näihin tulisi siis tulevaisuudessa panostaa. Yritykset myös arvostaisivat taloudellista tukea kansainvälisten osaajien palkkaukseen. Halukkuutta olisi myös hyödyntää asettautumispalveluja ja tavoittaa paremmin jo Suomessa asuvia kansainvälistymisosaajia ala- ja kohdemarkkinakohtaisesti.

Kuva 20: Kansainvälisten osaajien rekrytoinnin tai hyödyntämisen avut yrityksen kasvussa ja kansainvälistymisessä, % */

*/ Vastaajat ovat voineet valita kolme tärkeintä vaihtoehtoa.

Kuva 21: Kansainvälistymispalveluiden tarve seuraavan 12 kuukauden aikana, %

*/ Vastaajat ovat voineet valita kolme tärkeintä vaihtoehtoa.

4.5 PK-YRITYSTEN KEHITTÄMISTARPEET JA -ESTEET

Kansainvälistyneessä liiketoimintaympäristössä yritysten toimintaedellytykset muuttuvat nopeasti. Tämän seurauksena yritysten on kehityttävä jatkuvasti, jotta ne voivat menestyä ja pärjätä kilpailussa.

Kehittämistarpeista kertoneet pk-yritykset kokevat, että eniten kehittämistä on myynnissä ja markkinoinnissa. Kaikista yrityksistä 49 prosenttia kokee, että ne voisivat kehittää myynnin ja markkinoinnin osaamista. Erityisesti kasvuhakuiset yritykset haluaisivat kehittää markkinointiosaamistaan. Toimialoista kaupan alan yritykset kokevat kyseisen osaamisen puutteen pullonkaulaksi.

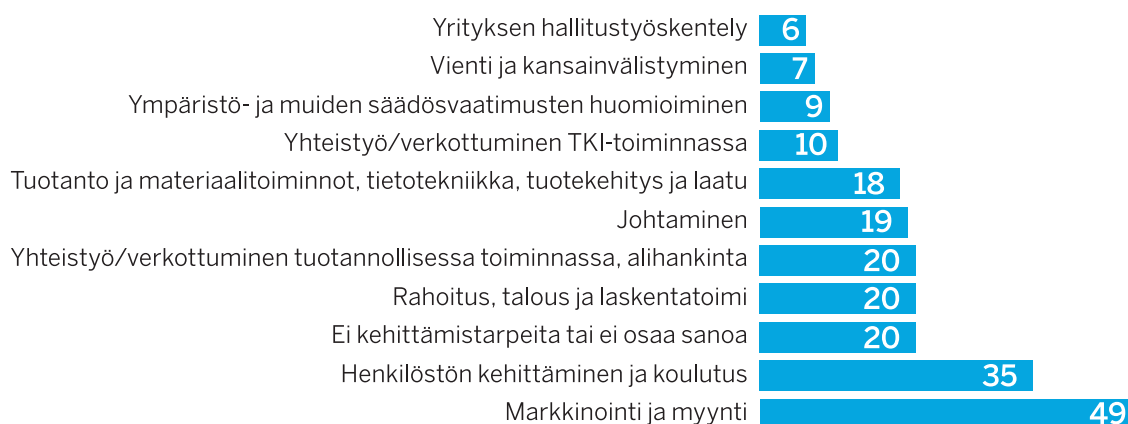
Seuraavaksi eniten tarpeita yrityksillä on henkilöstön kehittämisessä ja koulutuksessa. Aiempaa useampi yritys nostaa kehittämiskohteeksi myös verkottumisen ja johtamisen. Rahoitusmarkkinoi-

den sääntelyn lisääntyminen ja kireys ovat saaneet aikaan sen, että entistä useampi pk-yritys kokee keskeisenä tarpeena kehittää rahoitus- ja talousosaamistaan.

Yrityksen hallitustyöskentelyä sekä ympäristö- ja muiden säädösvaatimusten huomioon ottamista pidetään vain harvoin tärkeimpänä kehittämiskohteena. Vaikka pk-yritysten kansainvälistyminen etenee, kansainvälistymistä ja vientiä ei pidetä erityisenä kehittämiskohteena muualla kuin teollisuudessa.

Kasvuhakuisimmista yrityksistä suurin osa tunnistaa kehittämistarpeita. Tällaisissa yrityksissä erityisesti kansainvälistymistä ja rahoitusta pidetään keskimääräistä useammin tärkeimpinä kehittämisen kohteina. Lisäksi johtaminen ja yrityksen hal-

Kuva 22: Tärkeimmät kehittämistarpeet, % pk-yrityksistä */

*/ Vastaajat ovat voineet valita kolme tärkeintä vaihtoehtoa.

litustyöskentely ovat kasvuhakuisimmissa yrityksissä hieman keskimääräistä useammin kehittämisen kohteena.

Talouden epävarmuuden kasvaessa merkittävimmiä yritysten kehittämisesteiksi ovat nousseet samaan aikaan sekä yleinen suhdannetilanne että työvoiman saatavuus. Myös kilpailutilanne ja kus-

tannustaso ovat nousseet entistä suuremmiksi esteiksi yrityksen kehittämiseksi. Muista yksittäisistä tekijöistä yritystoiminnan sääntelyä pidetään kehittämisen esteenä. Kasvuhakuisimmissa ja nuorissa yrityksissä rahoitus koetaan muita yrityksiä useammin kehittämisen pahimmaksi esteeksi.

Taulukko 18: Pk-yritysten pahimmat kehittämisen esteet, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yritystoiminnan sääntely	12	10	11	13	12
Kustannustaso	13	19	15	12	12
Kilpailutilanne	15	11	14	20	15
Rahoitus	8	12	7	11	8
Työvoiman saatavuus	15	15	20	11	15
Resurssitekijät	5	4	4	4	6
Yleinen suhdanne-/taloustilanne	15	16	13	20	14
Ei osaa sanoa	15	12	14	10	18

5. Toimintaympäristö

5.1 RAHOITUS

Tiukentunut pankkitoiminnan sääntely, normaalia vähäisempi luottojen kysyntä sekä yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä. Barometrin mukaan harvemmallalla kuin joka toisella yrityksellä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa alkuvuoteen ulkoisen rahoituksen käyttö on hieman vähentynyt.

Rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi tasaantuneen, vaikka rahoitusta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ottaneiden määrä laski prosent-

tiyksikön keväästä. Nyt 25 prosenttia yrityksistä raportoi ottaneensa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta.

Lähes joka kymmenes pk-yritys kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on suuri verrattuna siihen, että rahoitusta hakeneista yrityksistä ainoastaan kaksi prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä jättää hakematta sitä. Syynä ovat ensisijaisesti kireät vakuus-

Taulukko 19: Syyt jättää hakematta rahoitusta, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Rahan korkea hinta	9	9	5	7	11
Kireät vakuusvaatimukset	32	41	41	38	27
Rahoituksen huono yleinen saatavuus	11	12	6	8	12
Vientisaatavien vakuuttamisen vaikeus	1	0	7	0	0
Laina-ajan lyhyys	2	1	2	0	2
Korkea oman pääoman vaatimus	10	15	6	7	11
Muu syy	35	22	33	39	37

Taulukko 20: Ulkoisen rahoituksen yleisyys, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On lainaa rahoituslaitoksista	42	54	52	48	36
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
On lainaa rahoituslaitoksista	32	53	53	64	75

vaatimukset, korkea oman pääoman vaatimus ja yllättäen myös näkemys rahoituksen huonontuneesta yleisestä saatavuudesta.

Rahoituksen käytössä ei ole suurta muutosta yritysten eri kokoluokissa. Osuudet ovat pysyneet lähes entisellään, ja selvästi yleisintä rahoituksen käyttö on suuremmissa, yli 20 hengen pk-yrityksissä. Vain kuudennes aivan pienistä yrityksistä on viimeisen vuoden aikana hankkinut pankki- tai muuta rahoitusta. Tämä osuus on hieman laskenut keväästä.

Pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana lähes saman verran kuin edellisen barometrin aikaan. Nyt 21 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta, kun alkuvuonna 2019 osuus oli prosenttiyksikön suurempi. Muutoksen

taustalla on palvelualan yritysten aiempaa vähäisempi tarve hakea rahoitusta. Toimialojen väliset erot eivät ole juuri muuttuneet. Yleisimmin rahoitusta aiotaan ottaa teollisuudessa.

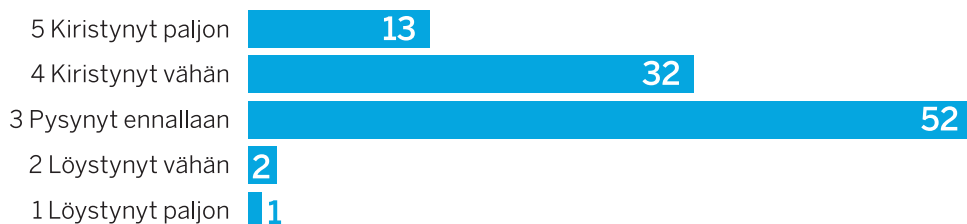
Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna aikomuksissa hakea rahoitusta ei ole merkittäviä eroja edelliseen barometriin verrattuna. Suuremmat yritykset aikovat hakea rahoitusta pienempiä enemmän. Myönteistä rahoituksenottamisaikomuksissa on kasvuhakuisten yritysten suurena säilynyt ja jopa hieman kasvanut kiinnostus ulkoista rahoitusta kohtaan.

Rahoituksenhakuaikomusten taustalla näkyy talouskasvun hiipuminen ja siitä seuraava investointiaktiiviteetin vaimeneminen. Näiltä osin näkymät ovat edelleen heikentyneet edellisestä baromet-

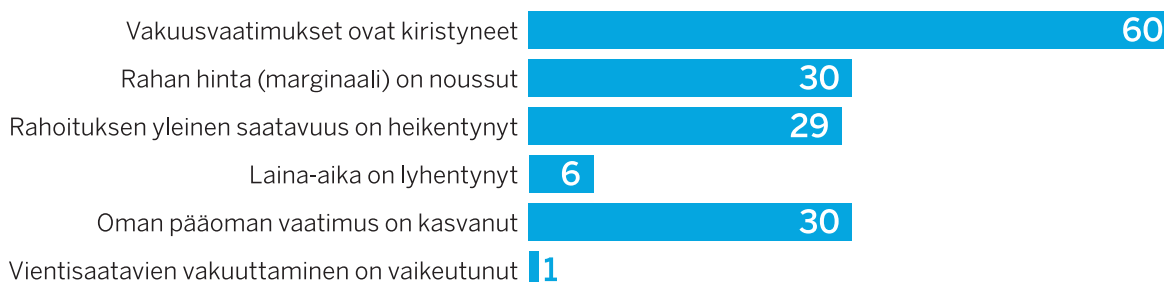
Taulukko 21: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Aikoo ottaa rahoitusta	21	32	21	20	19
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Aikoo ottaa rahoitusta	13	28	27	47	43

Kuva 23: Rahoittajien luottopolitiikan kiristyminen viimeisen 12 kuukauden aikana, %

Kuva 24: Miten luottopolitiikka on kiristynyt, %

rista. Näkymien heikentymisestä huolimatta on positiivista, että rahoitusta käyttöpääomaksi hakevien osuus on säilynyt alhaisella tasolla. Niistä pk-yrityksistä, jotka aikovat hakea rahoitusta, 11 prosenttia hakee sitä yrityksen heikosta tilanteesta johtuvaksi käyttöpääomaksi.

Kone- ja laiteinvestointeihin rahoitusta aikoo hakea 46 prosenttia ulkoisen rahoituksen lisäystä suunnittelevista. Aikomukset ovat vähentyneet kolmella prosenttiyksiköllä edelliseen barometriin verrattuna. Positiivista on kuitenkin havaita, että yrityksen kasvu ja kehittämishankkeet ovat edelleen merkittäviä syitä hakea rahoitusta.

Talouden näkymien heikkeneminen vaikuttaa selvästi yritysten kansainvälistymiseen. Tämän vuoksi onkin positiivista havaita, että aikaisem-

paan verrattuna yritysten suunnitelmat kansainvälistymisrahoituksen hakemisesta ovat jonkin verran kasvaneet.

Yritysrahoituksen rakenne muuttuu hyvin hitaasti. Pankkikeskeisyys on pk-yritysten rahoituksessa edelleen yleistä, vaikka se on hieman vähentynyt. Finnveran rooli pankkilainojen tärkeimpänä vaihtoehtona ja täydentäjänä on säilynyt ennallaan: viidennes rahoituksen hakua suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen. Finanssikriisin pahimpien vaiheiden aikana osuus oli noin 15 prosenttiyksikköä suurempi. Teollisuusyritykset ovat kiinnostuneempia Finnverasta rahoittajana kuin muiden toimialojen yritykset.

Barometrin tulokset osoittavat, että yritysrahoitus on vähitellen monipuolistumassa. Tämä on tär-

Kuva 25: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 26: EU:n tarjoamien laina- takaus- ja sijoitusvälineiden tunnettuus, %

keää, sillä perinteisen pankkirahoituksen saatavuus yrityksille voi hankaloitua. Siksi on hyvä saada uudenlaisia rahoitusmuotoja pk-yrityksille.

Haastavaksi tilanteen tekee se, että uusista rahoituslähteistä suositaan ovat eniten lisänneet pikaluottoyritykset, joita on käyttänyt neljä prosenttia pk-yrityksistä. Ne tarjoavat rahoitusta hyvin vaihtelevin ehdoin, ja osalla korot ovat erittäin korkeat. Pikaluottoyritysten yritysainoissa korkotasoa ei ole samalla tavalla rajoitettu kuin kuluttajille annettavassa rahoituksessa.

Barometrissa kysyttiin myös yritysten arvioita rahoittajien luottopolitiikan muutoksista sekä siitä, miten muutokset ovat näkyneet rahoitusehdoissa. Vastausten mukaan vaikuttaa siltä, että luottopolitiikka olisi kääntynyt hieman kireämpään suuntaan: 45 prosenttia barometrin vastaajista raportoi, että luottopolitiikka on kiristynyt ainakin jonkin verran ja että rahoitusmarkkinoiden muutokset ovat heijastuneet yritysten rahoitusehtoihin.

Rahoittajien luottopolitiikan muutos on hyvin laaja-alaista. Vastaajien mukaan rahan hinta eli rahoittajan marginaali on noussut, vakuusvaatimukset ovat kiristyneet, oman pääoman vaatimus on kasvanut ja lainavaatimukset ovat kiristyneet. Ti-

lanne on pysynyt melko samanlaisena kuin edellisessä barometrissa. Uutena seikkana nousi rahoituksen yleisen saatavuuden heikkeneminen. Vastaajista jo 29 prosenttia mainitsi sen.

Kehitys on ollut kaikilla toimialoilla samansuuntaista. Vaikuttaakin siltä, että pienten ja keskisuurten yritysten rahoitusolosuhteet näyttävät kehittyneen edelleen ainakin jossain määrin heikommin kuin suurten yritysten.

Rahoituksen ehdoilla ja saatavuudella on suora vaikutus siihen, miten yrityksen kykenevät toteuttamaan erilaisia hankkeita. Tilanne on säilynyt kohutuullisena. Tästä huolimatta pk-yrityksistä lähes joka kuudennella jäi tärkeitä investointi-, kehitys-, markkinointi- tai muita hankkeita toteutumatta rahoituksen heikon saatavuuden vuoksi.

Investoinneille merkityksellinen laina-aikojen lyheneminen ei näytä tämän barometrin tulosten perusteella olevan erityinen este investoinneille. Vastaajista kuusi prosenttia raportoi laina-aikojen lyhentyneen luottopolitiikan muutosten seurauksena. Määrä on säilynyt samalla tasolla kuin keväällä.

Pankkien riskiottokyvyn leikkaaminen sääntelyllä on pakottanut julkisen sektorin kantamaan enemmän riskiä. Osa tätä uutta järjestelmää ovat

Taulukko 22: Ulkoisen rahoituksen tärkein aiottu käyttötarkoitus toimialoittain %, */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Tieto- ja viestintäteknikkalaitte/ohjelmistot	9	5	7	5	11
Muut koneet- ja laitteet/rakennusinvestoinnit	46	57	57	35	44
Kehittämishankkeisiin, ml. henkilöstön osaaminen	18	21	10	15	20
Käyttöpääomaksi kasvuun tai kansainvälistymiseen	30	32	21	37	31
Käyttöpääomaksi suhdanteista/taloudellisista syistä johtuen	11	10	11	15	10
Omistusjärjestelyt/yrityskaupat	8	8	10	7	9
Vientikauppojen rahoittaminen	4	6	2	2	5
Muu tarkoitus	9	5	9	12	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

EU:n tarjoamat laina- takaus- ja sijoitusvälineet, kuten vuonna 2015 käynnistyneen Euroopan investointiohjelman myötä perustetun Euroopan strategisten investointien rahaston pk-yrityslainojen takausohjelmat.

Barometrin tulosten mukaan nämä EU:n tarjoamat laina-, takaus- ja sijoitusvälineet ovat tois- taiseksi hyvin tuntemattomia suomalaiselle pk-yrityksille. Ainoastaan yksi prosentti pk-yrityksistä ilmoitti hyödyntäneensä näitä rahoitusvälineitä viimeisen 12 kuukauden aikana. Teollisuudessa

niitä on hyödynnetty hieman muita päätoimialoja enemmän.

Yksi suuri ongelma on rahoitusvälineiden heikko tunnettuus. Kolme neljästä pk-yrityksestä ei tunne näitä välineitä ollenkaan ja alle viisi prosenttia ilmoittaa tuntevansa ne vähintäänkin melko hyvin. Haastavaksi tilanteen tekee se, että jopa kasvuhakuisimmissa ja siten potentiaalisimmin EU:n tarjoamia laina-, takaus- ja sijoitusvälineet hyödyntävissä pk-yrityksissä näiden välineiden kohtuullinen tunnettuus jäi seitsemään prosenttiin.

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen aiottut lähteet, %, */

	Pankki	Rahoitusyhtiö	Finnvera	ELY-keskus	Business Finland	Yksityinen henkilösijoittaja	Pääomasijoitusyhtiö	Vakuutusyhtiö	Tesi	Joukkorahoitus	Velkakirjat	Listautuminen	Pikaluottoyrittäjä
Kaikki yritykset	70	27	20	12	14	10	10	3	2	3	1	0	2
Toimialoittain													
Teollisuus	70	27	29	19	20	11	9	3	2	5	0	0	0
Rakentaminen	77	42	14	5	3	1	5	6	0	0	0	0	5
Kauppa	79	18	18	10	10	5	10	4	1	1	0	0	2
Palvelut	65	25	19	12	17	15	12	2	2	3	1	0	3
Kasvuhakuisuuden mukaan													
Voimakkaasti kasvuhakuiset	57	19	26	18	35	25	27	2	4	6	1	1	1
Kasvuhakuiset	73	24	21	13	12	9	6	5	2	3	1	0	2
Asemansa säilyttäjät	80	33	16	7	3	2	1	2	0	1	0	0	2
Ei kasvutavoitetta	63	44	5	0	0	2	9	0	0	0	0	0	8
Perustamisvuoden mukaan													
ennen 1990	78	32	12	1	6	2	2	2	1	0	0	0	2
1990–1999	70	34	16	9	9	3	8	4	1	0	0	1	3
2000–2009	73	26	26	15	14	12	10	2	2	3	1	0	2
2010 jälkeen	63	21	21	12	21	18	15	4	2	5	1	0	3

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.2 MAKSUVAIKEUDET

Taloukasvun hidastumisesta huolimatta pk-yritysten kassatilanne vaikuttaisi parantuneen keväästä. Tällä kertaa 13 prosenttia yrityksistä raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Osuus on laskenut keväästä kahdella prosenttiyksiköllä. Vaikka tilanne ei vielä ole ongelmaton, on tämän barometrin arvo alhaisin koko vuonna 2009 alkaneella seurantajaksolla.

Eniten maksuvaikeuksia on teollisuudessa ja kaupassa, joissa yrityksistä lähes joka viides raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi ku-

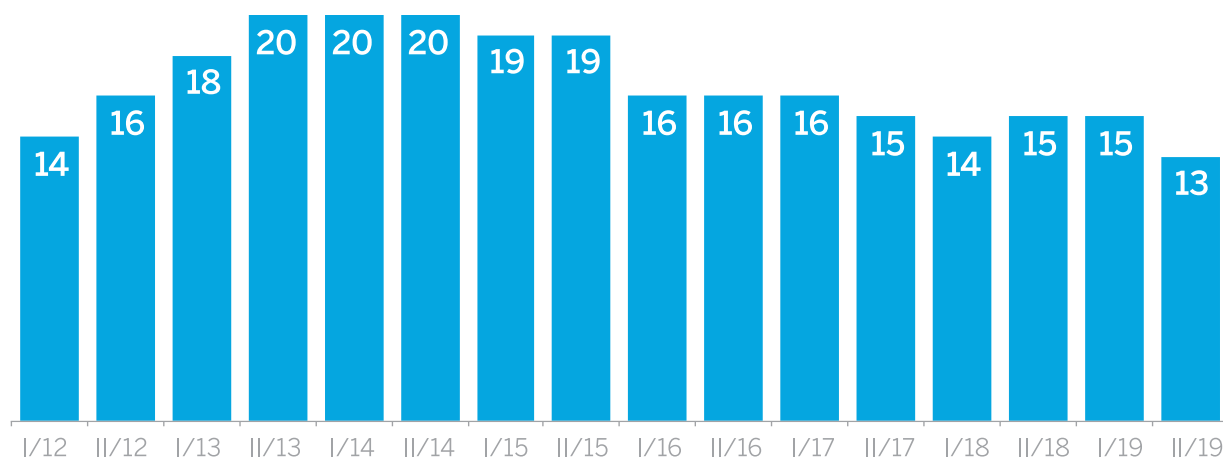
luneen kolmen kuukauden aikana. Huolestuttavaa tilanteessa on se, että maksuvaikeuksia kohdanneiden yritysten määrä on säilynyt korkeana talouden korkeasuhdanteenkin aikana.

Työllisyyden ja taloukasvun näkökulmasta on positiivista, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä ei ole maksuvaikeuksia oleellisesti enempää kuin muilla pk-yrityksillä. Yritysten elinkaaren näkökulmasta on positiivista havaita, että nuorempien yritysten tilanne on parantunut, eivätkä ne enää kamppaile maksuongelmien kanssa oleellisesti useammin kuin muut pk-yritykset.

Taulukko 24: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yrityksellä maksuvaikeuksia	13	17	15	17	11
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Yrityksellä maksuvaikeuksia	15	14	15	9	22
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Yrityksellä maksuvaikeuksia	12	15	17	13	6
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990	1990–1999	2000–2009	2010 jälkeen	
Yrityksellä maksuvaikeuksia	12	14	14	13	

Kuva 27: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet viimeisen 3 kuukauden aikana, %

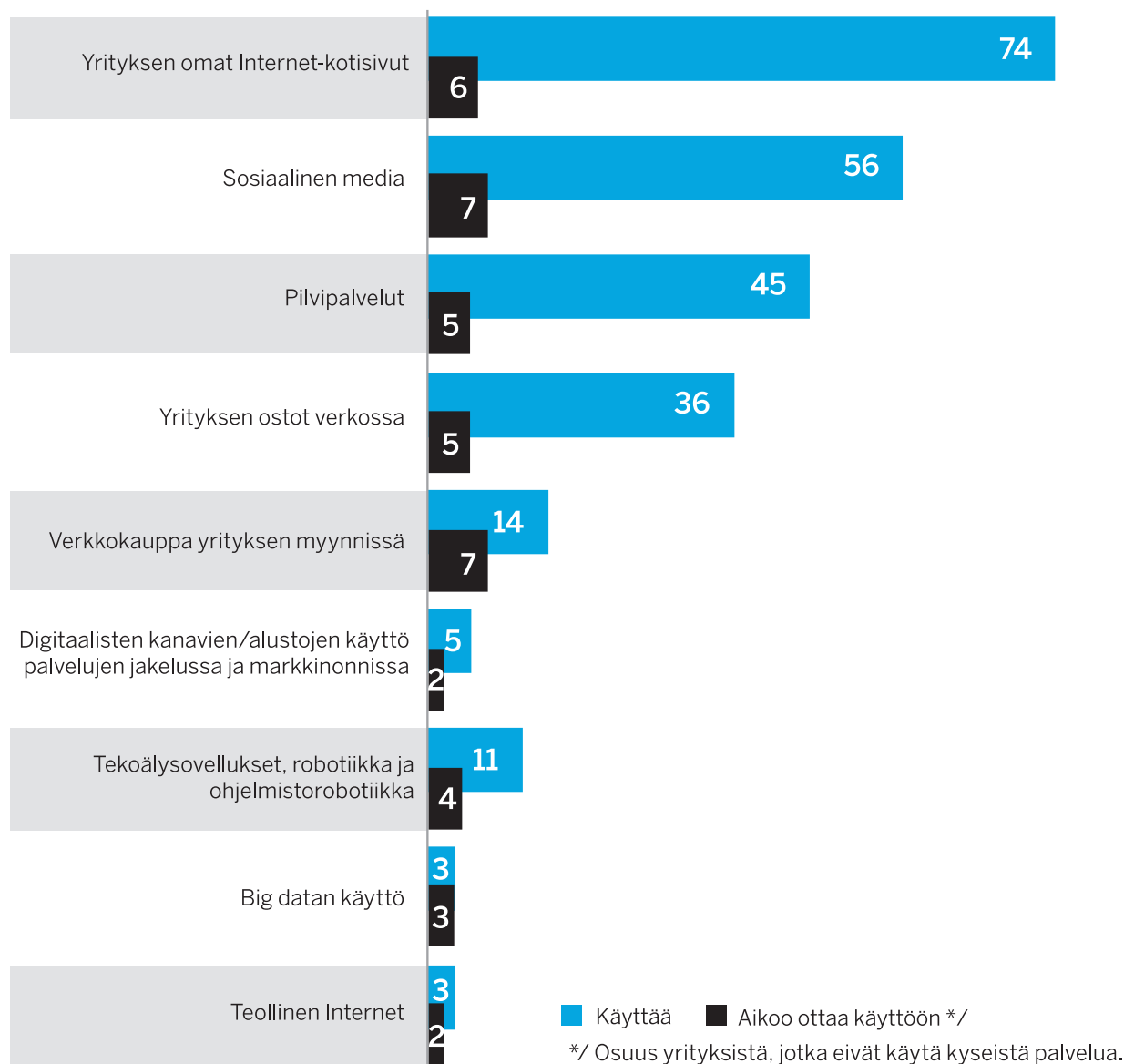

5.3 DIGITAALISUUS LIIKETOIMINNASSA

Yritysten toimintaedellytykset muuttuvat yhteiskunnallisten muutosten seurauksena. Pk-yritysten on kehityttävä, jotta ne menestyisivät ja pärjäisivät kilpailussa. Uudet teknologiat, digitaaliset työkalut ja toimintatavat ovat tuoneet uuden ulottuvuuden pk-yritysten näkyvyyden parantamiseen sekä liiketoimintatapojen ja -prosessien kehittämiseen. Pk-yritysten digitaalisten palveluiden käytössä ja käyttöönottoaikomuksissa on tapahtunut kuitenkin vain vähäisiä muutoksia edelliseen barometriin nähden.

Yrityksistä 74 prosentilla on käytössään verkkosivut. Teollisuudessa ja kaupan alalla niiden hyödyntäminen on yleisintä. Etenkin kasvuhakuisilla yrityksillä omat kotisivut ovat keskeinen osa näkyvyyttä. Niistä 92 prosentilla on yritysprofiili internetissä. Verkkosivujen käyttö vaihtelee selvästi myös henkilöstömäärän mukaan. Alle viiden henkilön yrityksissä vain 63 prosenttia on panostanut kotisivujen luomiseen. Sosiaalisessa mediassa toimii kaikista yrityksistä 56 prosenttia ja pilvipalvelut ovat

Kuva 28: Digitaalisten työkalujen ja palvelujen käyttö, %

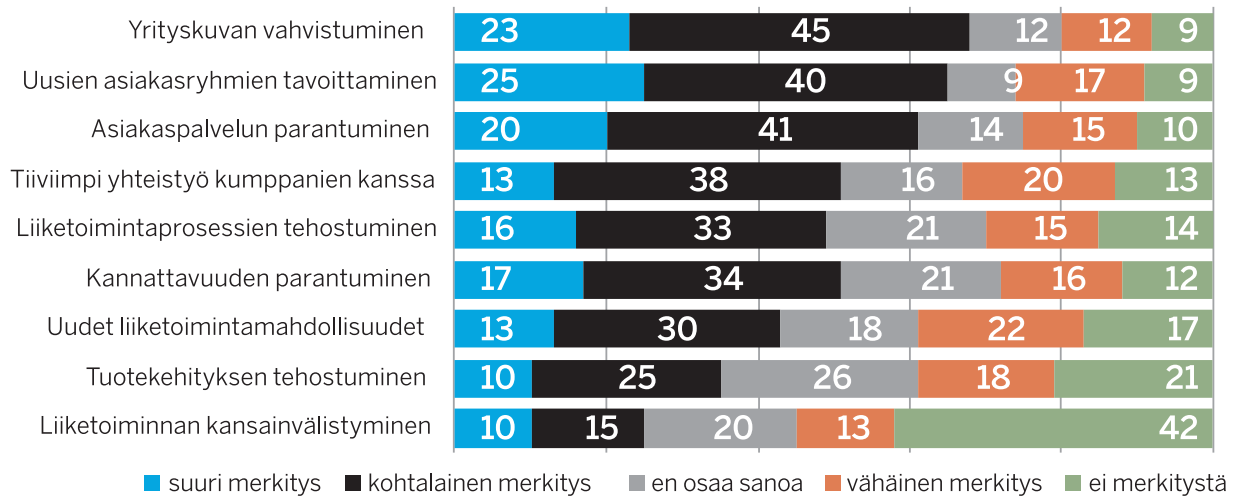

käytössä 45 prosentilla. Sosiaalisen median käyttö on yleisintä kaupan alalla ja pilvipalveluita käyttää erityisesti palveluyritykset.

Pk-yritykset käyttävät yhä enemmän internetiä ostojen tekemiseen. Barometrin mukaan 36 prosenttia tekee ostoja verkon kautta. Verkkokauppa on osana liiketoimintaa kuitenkin vain 14 prosentilla yrityksistä. Kaupan alalla tämä on selvästi yleisintä: Verkkokaupat ovat yleistyneet kaupan alalla viime kevääseen nähden 6 prosentilla. Nyt sen kautta kertoo tekevänsä kauppaa 32 prosenttia alan yrityksistä.

Digitaalisuuden tuomat hyödyt ovat korostuneet hieman viime kevään barometriin nähden. Yritykset pitävät digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia eri liiketoiminnan osa-alueille pääosin merkittävänä tai kohtalaisen merkittävänä. Yrityskuvan vahvistaminen ja uusien asiakkaiden tavoittaminen ovat näistä keskeisempiä. Asiakaspalvelun ja kannattavuuden parantumista sekä liiketoiminta prosessien tehostumista pidetään myös tärkeinä.

Kuva 29: Liiketoiminnan digitalisoitumisen merkitys, %

5.4 PK-YRITYSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Pk-yritysten toimintaympäristön muuttumista selvitetään kyselyllä paikallisesta elinkeinoilmastosta. Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmasto koostuu neljästätoista osatekijästä. Vastaajat arvioivat osa-alueiden kehityssuuntaa viimeisen kahden vuoden aikana viisiportaisella asteikolla:

-2 = Kehittynyt merkittävästi heikompaan suuntaan

-1 = Kehittynyt jonkin verran heikompaan suuntaan

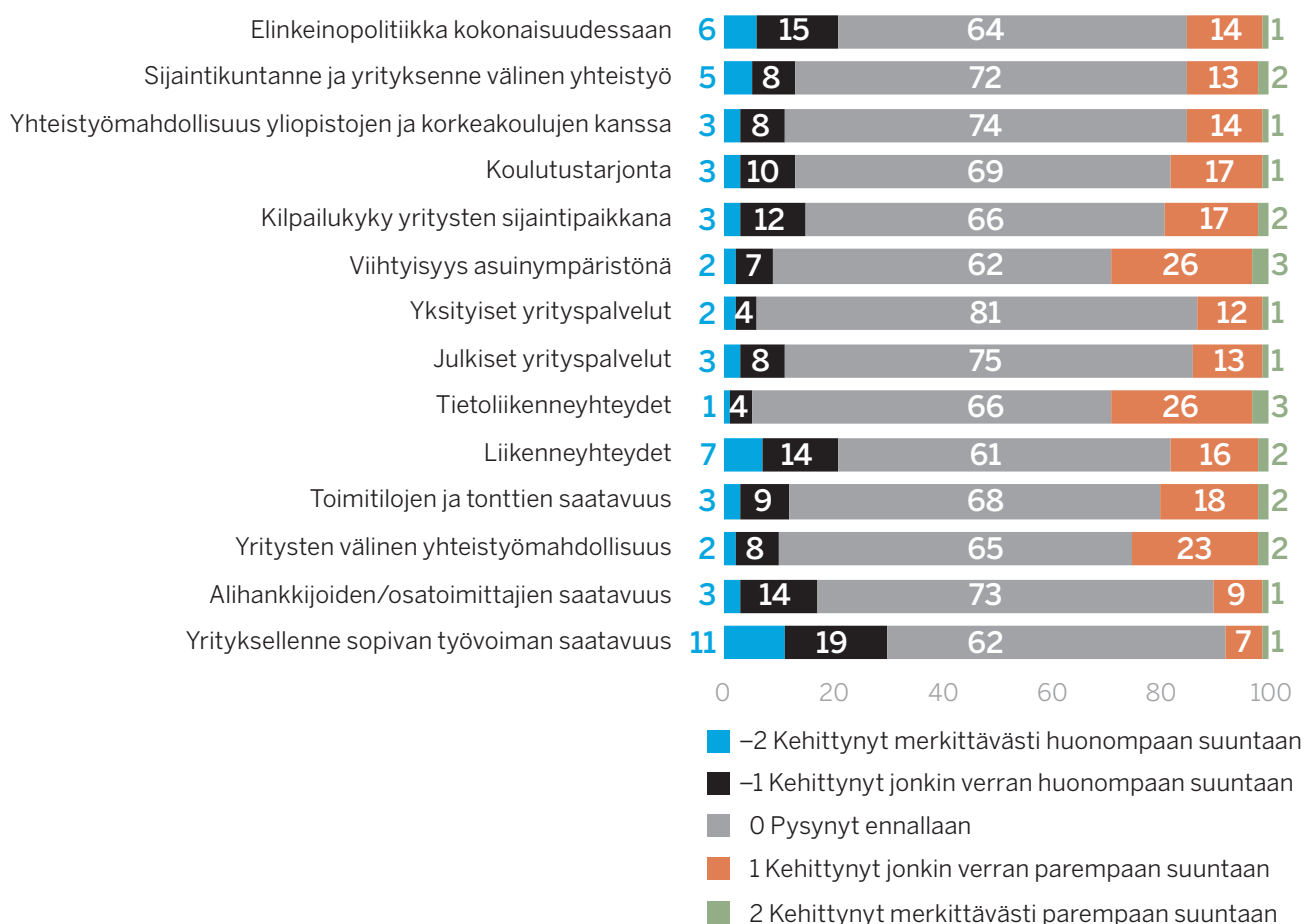
0 = Pysynyt ennallaan

+1 = Kehittynyt jonkin verran parempaan suuntaan

+2 = Kehittynyt merkittävästi parempaan suuntaan.

Elinkeinopolitiikka on mennyt kokonaisuudessaan askeleen huonompaa suuntaa ja kaikki yrittäjyyttä edistävät paikallisen tason tekijät ovat heikentyneet kahden vuoden takaiseen kyselyyn verrattuna. Erityisesti liikenneyhteydet, alihankkijoiden/osatoimittajien saatavuus ja työvoiman saatavuus ovat kehittyneet negatiivisesti. Kaikissa osatekijöissä muutos ei ole kuitenkaan kovin suurta. Esimerkiksi koulutustarjonta sekä kuntien ja yritysten välinen yhteistyö ovat muuttuneet vain vähäisissä määrin kahden vuoden aikana.

Kuva 30: Paikallisen elinkeinoilmapiirin kehittyminen, %

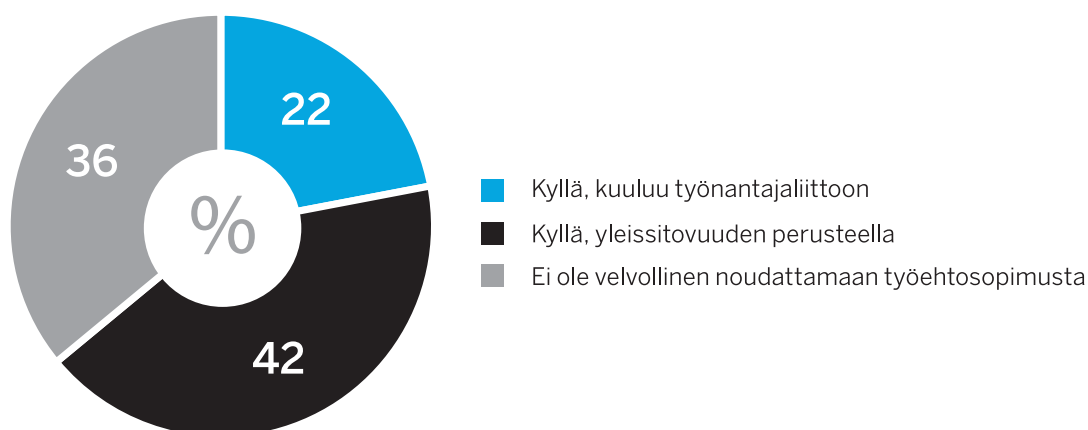
5.5 TYÖMARKKINOIDEN TOIMIVUUS JA KEHITTÄMINEN

Yrityksiltä kysyttiin, ovatko ne velvollisia noudattamaan työehtosopimusta. Kaikista vastaajista 22 prosenttia on velvollisia noudattamaan tes-sopimuksia, koska ne kuuluvat työnantajaliittoon. Yrityksistä 42 prosenttia joutuu noudattamaan sopimuksia yleissitovuuden perusteella ja 36 prosentilla ei ole tätä velvollisuutta.

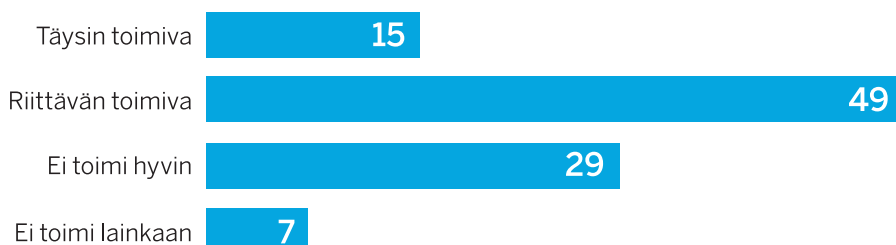
Alle viisi henkilöä työllistävistä yrityksistä vain kahdeksan prosenttia kuuluu työnantajaliittoon. Yksinyrittäjistä työnantajaliittoon kuuluu vain neljä prosenttia. Työnantajaliittoon kuulumisen yleistyy varsin voimakkaasti yrityskoon kasvaessa: yli 50 henkilöä työllistävistä yrityksistä 75 prosenttia kuuluu työnantajaliittoon.

Kaikilta yrityksiltä kysyttäessä 15 prosenttia on sitä mieltä, että nykyinen sopimusjärjestelmä toimii täysin ja 49 prosenttia pitää järjestelmää riittävän toimivana. 29 prosentin mukaan järjestelmä ei toimi hyvin. Seitsemän prosenttia yrityksistä vastaa, että nykyinen sopimusjärjestelmä ei toimi lainkaan. Mielenkiintoista on, että erittäin tyytymättömien kohdalla osuudet ovat likimain yhtä suuret riippumatta yrityksen koosta. Tärkeä havainto on voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten tyytymättömyys nykyiseen sopimusjärjestelmään: 12 prosenttia niistä on sitä mieltä, että järjestelmä ei toimi lainkaan. Mahdollisuuksien mukaan kasvamaan pyrkivistä yrityksistä 31 prosenttia vastaa,

Kuva 31: Työehtosopimusten piirissä olevat yritykset, %

Kuva 32: Työehtosopimusten toimivuus, %

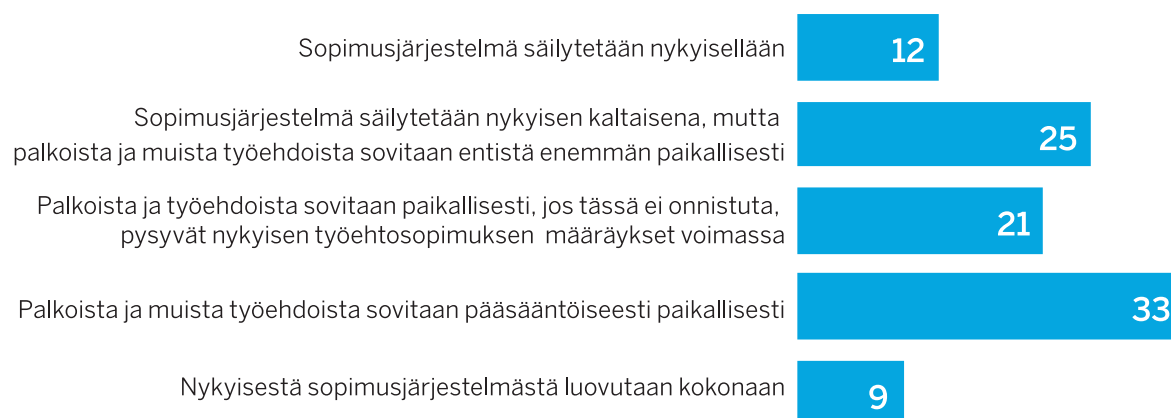
että sopimusjärjestelmä ei toimi hyvin.

Miten työehtojen sopimusjärjestelmää pitäisi yritysten näkökulmasta kehittää? Yhdeksän prosenttia yrityksistä haluaisi luopua nykyisestä sopimusjärjestelmästä kokonaan. Hieman yli kolmannes haluaisi sopia työehdoista ja palkoista pääsääntöisesti paikallisesti. Viidennes yrityksistä haluaisi sopia palkoista ja työehdoista paikallisesti ja jos tässä ei onnistuta, niin nykyiset työehtosopimuksen määräykset muodostaisivat tien eteenpäin. Neljännes yrittäjissä haluaisi sopia palkoista ja työehdoista entistä enemmän paikallisesti ja 12 pro-

senttia haluaisi säilyttää järjestelmän nykyisellään.

Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten joukossa 42 prosenttia haluaa paikallisen sopimisen normiksi ja 11 prosenttia haluaisi luopuvan sopimusjärjestelmästä kokonaan. Näyttää siis siltä, että nykyisen järjestelmän joustamattomuus korostuu yrityksen kasvuvaiheessa. Toimialakohtaisesti tarkasteltuna näkemykset järjestelmän kehittämisestä ovat yhdenmukaiset ja myöskään yrityskoon suhteen tulokset eivät merkittävästi eroa.

Kuva 33: Työehtosopimusten kehittämistarpeet, %

6. Yhteenveto alueellisista tuloksista

Koko maan suhdanneodotuksien saldoluku laski neljä yksikköä lukemaan 10. Tämä viittaa yhä hiipuvaan taloudenkehitykseen seuraavan vuoden aikana.

Korkeimmat suhdanneodotukset nähtiin Kanta-Hämeessä, jossa saldoluku oli 18. Myös Uudellamaalla ja pääkaupunkiseudulla näkymät ovat selvästi muuta maata korkeammalla. Kanta-Hämeessä saldoluku kasvoi myös eniten viime kevään barometriin nähden. Lievää odotusten kasvua nähtiin muusta maasta poiketen myös Päijät-Hämeessä, Keski-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Keski-Suomessa. Saldoluvut laskivat viime kevään barometristä erityisesti Etelä-Savossa, Kainuussa ja Satakunnassa. Etelä-Savossa näkymät säilyivät kuitenkin koko maan odotusten tasolla.

Henkilöstöodotukset koko maassa laskivat 3 yksikköä viime keväästä, mutta millään alueella saldoluvut eivät olleet negatiivisia. Heikoimmat näkymät ovat Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa. Eniten laskua viime keväästä oli Kainuussa, jossa saldoluku laski 10 yksikköä. Parhaat odotukset henkilökunnan määrästä ovat Helsingissä, Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Karjalassa. Eniten saldoluku nousi viime barometriin nähden Kanta-Hämeessä, jossa positiivinen vire suhdanneodotuksissa näkyi myös kasvavina odotuksina henkilöstön määrän suhteen.

Pk-sektorin vientiyrittysten usko viennin vetämiseen on yhä kohtalaista. Korkeimmat odotukset viennin kasvusta on Pohjois-Karjalassa ja Päijät-Hämeessä, joissa vientiodotusten saldoluku oli 55. Alavirettä viennissä on näkyvissä erityisesti Kainuussa, jossa saldoluku jäi 18 yksikköön. Myös Kymenlaaksossa ja Satakunnassa vientinäkymät ovat vaisuja.

Tuonnin odotukset koko maassa ovat laskussa. Tuontiodotukset olivat suurimmat Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa saldoluilla 41 ja 38. Heikoimmat näkymät tuonnissa ovat Kainuussa, jossa saldoluku oli 0. Suurin pudotus tuontiodotuksissa nähtiin Pohjois-Pohjanmaalla, jossa saldoluku laski 52 yksikköä ollen nyt 17.

Koko maan investointien saldoluku oli viime kevään barometrin tapaan negatiivinen. Se on huolestuttavaa pitkänaikavälin kasvun kannalta. Vain Helsingissä, pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Karjalassa saldoluvut olivat positiivisia. Kevään barometriin nähden selvää nousua investointiodotusten suhteen on Päijät-Hämeessä, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Huolestuttavimmat näkymät investointien suhteen on Satakunnassa, jossa saldoluku oli -19.

Taulukko 25: Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana, saldoluvut

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Vientiyritysten odotukset viennin arvosta	Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvosta	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vaka-varaisuus	Innovaatiot, tuotanto ja tuotteiden kehitys
Helsinki	12	29	16	5	26	30	36	7	16	22
Pääkaupunkiseutu	15	31	13	4	42	13	33	17	27	26
Uusimaa	16	31	9	-4	46	23	39	17	23	10
Varsinais-Suomi	12	26	10	-5	28	19	40	13	23	13
Satakunta	4	14	7	-19	20	7	32	4	16	14
Kanta-Häme	18	28	12	-5	43	36	35	19	24	19
Päijät-Häme	12	33	14	-3	55	24	35	18	29	25
Pirkanmaa	11	24	11	-4	45	20	35	8	19	11
Kymenlaakso	4	11	0	-13	21	15	36	-1	3	10
Etelä-Karjala	5	17	11	2	23	36	41	4	26	14
Etelä-Savo	10	29	6	-3	23	38	36	16	29	16
Pohjois-Savo	3	17	3	-14	40	30	35	3	15	12
Pohjois-Karjala	6	25	14	-6	55	10	37	3	19	17
Keski-Suomi	7	18	1	-15	28	23	29	7	16	13
Etelä-Pohjanmaa	-3	13	7	-7	29	41	39	1	11	8
Pohjanmaa	1	18	2	-6	50	24	39	4	9	16
Keski-Pohjanmaa	12	27	2	-4	22	6	33	18	31	15
Pohjois-Pohjanmaa	12	26	11	-6	39	17	40	17	24	23
Kainuu	-3	14	4	-2	15	0	28	5	14	-4
Lappi	11	19	2	-12	44	10	33	14	25	13
Koko maa	10	25	9	-4	36	22	36	11	20	16

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. **Uusimaa, erilliset raportit:**

- **Helsinki**
- **Pääkaupunkiseutu** (pl. Helsinki)
- **Uusimaa** (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)

2. **Varsinais-Suomi**

3. **Satakunta**

4. **Kanta-Häme**

5. **Päijät-Häme**

6. **Pirkanmaa**

7. **Kymenlaakso**

8. **Etelä-Karjala**

9. **Etelä-Savo**

10. **Pohjois-Savo**

11. **Pohjois-Karjala**

12. **Keski-Suomi**

13. **Etelä-Pohjanmaa**

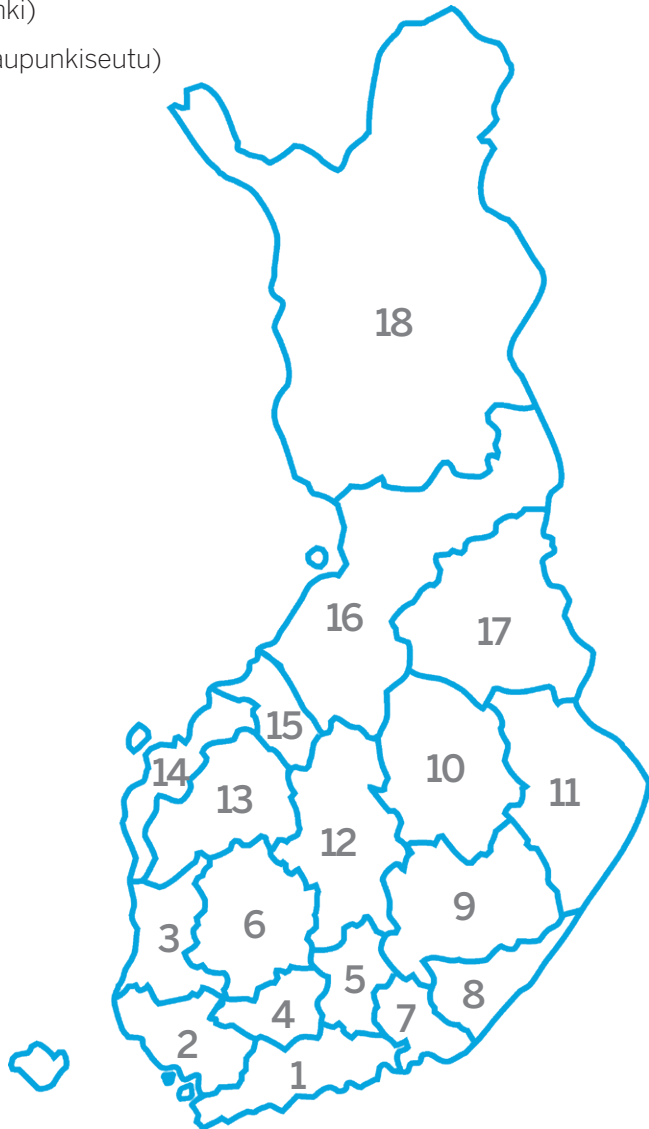
14. **Pohjanmaa**

15. **Keski-Pohjanmaa**

16. **Pohjois-Pohjanmaa**

17. **Kainuu**

18. **Lappi**

Lisäksi tehdään raportit
Hämeen, Kaakkois-Suomen, Pohjanmaan ja
Uudenmaan ELY-alueille sekä Keski-Pohjanmaan Yrittäjien alueelle.

SUOMEN YRITTÄJÄT

Mannerheimintie 76 A, 00250 Helsinki
 PL 999, 00101 Helsinki
 toimisto@yrittajat.fi, puhelin 09 229 221
 yrittajat.fi

ETELÄ-KARJALAN YRITTÄJÄT

Valtakatu 51, 53100 Lappeenranta
 www.yrittajat.fi/etelakarjala
 ekytoimisto@yrittajat.fi, puh. 050 325 7518

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
 www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
 epy@yrittajat.fi, puh. 06 420 5000

ETELÄ-SAVON YRITTÄJÄT

Maaherrankatu 14, 50100 Mikkeli
 www.yrittajat.fi/etelasavo
 esy@yrittajat.fi, puh. 0500 651 312

HELSINGIN YRITTÄJÄT

Urho Kekkosen katu 2 C, 00100 Helsinki
 www.yrittajat.fi/helsinki
 toimisto.helsinki@yrittajat.fi, puh. 050 575 2353

HÄMEEN YRITTÄJÄT

Sibeliuksenkatu 11 A 1, 13100 Hämeenlinna
 www.yrittajat.fi/hame
 hame@yrittajat.fi, puh. 010 229 0390

KAINUUN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 26 A, 87100 Kajaani
 www.yrittajat.fi/kainuu
 kainuu@yrittajat.fi, puh. 044 7287 101

KESKI-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
 www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
 kpy@yrittajat.fi, puh. 06 831 5292

KESKI-SUOMEN YRITTÄJÄT

Lutakonaukio 7, 40100 Jyväskylä
 www.yrittajat.fi/keskisuomi
 ksy@yrittajat.fi, puh. 010 425 9200

KYMEN YRITTÄJÄT

Käsityöläiskatu 4, 4. krs., 45100 Kouvola
 www.yrittajat.fi/kymi
 toimisto.kymi@yrittajat.fi, puh. 044 012 4190

LAPIN YRITTÄJÄT

Aittatie 3, 96100 Rovaniemi
 www.yrittajat.fi/lappi
 toimisto.lappi@yrittajat.fi, puh. 0400 898 200

PIRKANMAAN YRITTÄJÄT

Laukontori, Kehräsaari B, 2. krs, 33200 Tampere
 www.yrittajat.fi/pirkanmaa
 toimisto@pirkanmaanyrittajat.fi, puh. 03 251 6500

POHJOIS-KARJALAN YRITTÄJÄT

Länsikatu 15, 80110 Joensuu
 www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
 merja.blomberg@yrittajat.fi, puh. 050 367 5194

POHJOIS-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Isokatu 4, 90100 Oulu
 www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
 ppy@yrittajat.fi, puh. 010 322 1980

PÄIJÄT-HÄMEEN YRITTÄJÄT

Vesijärvenkatu 15, 15140 Lahti
 www.yrittajat.fi/paijathame
 toimisto@phyrittajat.fi, puh. 050 566 0343

PÄÄKAUPUNKISEUDUN YRITTÄJÄT

Otakaari 5 A, 02150 Espoo, Posti: A Grid/
 Espoon Yrittäjät, PL 13100, 00076 AALTO
 www.yrittajat.fi/paakaupunkiseutu
 psy@yrittajat.fi, puh. 010 422 1400

RANNIKKO-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Raastuvankatu 12-14 D, 65100 Vaasa
 www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
 toimisto.rannikko-pohjanmaa@yrittajat.fi,
 puh. 050 463 2370

SATAKUNNAN YRITTÄJÄT

Isolinnankatu 24, 28100 Pori
 www.yrittajat.fi/satakunta
 satakunta@yrittajat.fi, puh. 050 312 9301

SAVON YRITTÄJÄT

Kauppakatu 28 B, 3. krs, 70110 Kuopio
 www.yrittajat.fi/savo
 savo@yrittajat.fi, puh. 044 368 0507

UUDENMAAN YRITTÄJÄT

Rantakatu 1, 2. krs, 04400 Järvenpää
 www.yrittajat.fi/uusimaa
 uusimaa@yrittajat.fi, puh. 010 231 3050

VARSINAIS-SUOMEN YRITTÄJÄT

Brahenkatu 20, 20100 Turku
 www.yrittajat.fi/varsinaissuomi
 vsy@yrittajat.fi, puh. 02 275 7100

FINNVERA OYJ

Vaihde 029 460 11
Puhelinpalvelu 029 460 2580
Sähköposti etunimi.sukunimi@finnvera.fi
www.finnvera.fi

PÄÄKONTTORIT**HELSINKI**

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

TOIMIPISTEET**HELSINKI**

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

JOENSUU

Länsikatu 15, rak. 3 B, 80110 Joensuu

JYVÄSKYLÄ

Piippukatu 11, 40100 Jyväskylä

KAJAANI

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

LAHTI

Askonkatu 2, 7. krs, 15140 Lahti

LAPPEENRANTA

Brahenkatu 4, 53100 Lappeenranta

MIKKELI

Jääkärintie 10 A, 2. krs, 50100 Mikkeli

OULU

Sepänkatu 20, 90100 Oulu

PORI

Itäpuisto 7 A, 5. krs, 28100 Pori

ROVANIEMI

Rovakatu 28, 96200 Rovaniemi

SEINÄJOKI

Frami D, Tiedekatu 2, 60320 Seinäjoki

TAMPERE

Kalevantie 2, 33100 Tampere

TURKU

Humalistonkatu 1, 20100 Turku

VAASA

Virastotalo, Wolffintie 35, 65200 Vaasa

PIETARIN EDUSTUSTO**FINNVERA PLC****REPRESENTATIVE OFFICE
IN ST. PETERSBURG**

Finland House
Ul. Bolshaya Konyushennaya 4-6-8
191186 St. Petersburg, Russia

PL 150, 53501 Lappeenranta
puh. +358 405 088 956

OSLON EDUSTUSTO

Thomas Heftyes gate 1,
0244 Oslo, Norway
Jukka Suokas
puh. +47 954 22 131, +358 40 501 9290

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ

Aleksanterinkatu 4–10, 00170 Helsinki
postiosoite PL 32, 00023 Valtioneuvosto,
puhelin 0295 16001
www.tem.fi

ETELÄ-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Alvar Aallon katu 8, 60100 Seinäjoki

Vaasan toimipaikka

Wolffintie 35, 65100 Vaasa

Kokkolan toimipaikka

Pitäksällankatu 15, 67100 Kokkola

puhelin 0295 027 500

ely-keskus.fi/etela-pohjanmaa

ETELÄ-SAVON ELY-KESKUS

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli

puhelin 0295 024 000

ely-keskus.fi/etela-savo

HÄMEEN ELY-KESKUS

Kirkkokatu 12, 15140 Lahti

Hämeenlinnan toimipaikka

Birger Jaarlin katu 15, 13100 Hämeenlinna

puhelin 0295 025 000

ely-keskus.fi/hame

KAAKKOIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Salpausselänkatu 22, 45100 Kouvola

Lappeenrannan toimipaikka

Villimiehenkatu 2 B, 53100 Lappeenranta

puhelin 0295 029 000

ely-keskus.fi/kaakkois-suomi

KAINUUN ELY-KESKUS

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani

puhelin 0295 023 500

ely-keskus.fi/kainuu

KESKI-SUOMEN ELY-KESKUS

Cygnæuksenkatu 1, 40100 Jyväskylä

puhelin 0295 024 500

ely-keskus.fi/keski-suomi

LAPIN ELY-KESKUS

Hallituskatu 3 B, 96100 Rovaniemi

Kemin toimipaikka

Valtakatu 28, 94100 Kemi

puhelin 0295 037 000

ely-keskus.fi/lappi

PIRKANMAAN ELY-KESKUS

Yliopistonkatu 38 (Attila), 33100 Tampere

puhelin 0295 036 000, ely-keskus.fi/pirkanmaa

POHJANMAAN ELY-KESKUS

Wolffintie 35 B, 65100 Vaasa

Kokkolan toimipaikka

Pitäksällankatu 15, 67100 Kokkola

puhelin 0295 028 500

ely-keskus.fi/pohjanmaa

POHJOIS-KARJALAN ELY-KESKUS

Kauppakatu 40 B, 3. krs., 80100 Joensuu

puhelin 0295 026 000

ely-keskus.fi/pohjois-karjala

POHJOIS-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Veteraaninkatu 1, 90100 Oulu

puhelin 0295 038 000

ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa

POHJOIS-SAVON ELY-KESKUS

Kallanranta 11, 70100 Kuopio

Joensuun toimipaikka

Kauppakatu 40 B, 80100 Joensuu

Mikkelin toimipaikka

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli

puhelin 0295 026 500

ely-keskus.fi/pohjois-savo

SATAKUNNAN ELY-KESKUS

Yrjönkatu 20, 28100 PORI

puhelin 0295 022 000

ely-keskus.fi/satakunta

UUDENMAAN ELY-KESKUS

Opastinsilta 12 B, 00520 Helsinki

puhelin 0295 021 000

ely-keskus.fi/uusimaa

VARSINAIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Itsenäisyydenaukio 2, 20800 Turku

puhelin 0295 022 500

ely-keskus.fi/varsinais-suomi

Suomen Yrittäjät
Mannerheimintie 76 A,
00250 HELSINKI
PL 999, 00101 HELSINKI

puhelin 09 229 221

yrittajat.fi

Finnvera Oyj
Porkkalankatu 1,
PL 1010, 00101 Helsinki
Kallanranta 11,
PL 1127, 70111 Kuopio

Valtakunnallinen vaihde:
020 460 11
finnvera.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
Aleksanterinkatu 4,
00170 Helsinki

puhelin 010 606 000

tem.fi